

Україна:

події,
факти,
коментарі

2011 № 5

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

О. Онищенко, академік НАН України

Редакційна колегія

В. Горвий, заступник головного редактора

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

9 березня 2011 року виповнилося 197 років від дня народження Великого Кобзаря. 4

М. Азаров: Вручення Шевченківських премій творчій, інтелектуальній еліті нації – це визнання багатогранного потенціалу нашої країни
(Із вступного слова Прем'єр-міністра України М. Азарова на засіданні Кабінету Міністрів України від 9 березня 2011 р.). 4

Аналітика

А. Потіха

Конституційна асамблея як одна зі складових реформування політичної системи. 7

Н. Тарасенко

Перспективи української металургії-2011: мнения и прогнозы экспертов. 14

О. Рябоконт

Украинско-российское сотрудничество в ракетно-космической сфере. 28

Н. Половинчак

Українсько-турецькі відносини в контексті економічних наслідків північноафриканських потрясінь. 25

Проблеми державотворення

О. Карпенко

Цивілізований лобізм як механізм державного регулювання взаємовідносин бізнес-еліти та органів публічної влади. 41

Коментарі спеціалістів на звернення громадян 48

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки й освіти 55

Діяльність науково-дослідних установ 59

Астрономічна наука	59
Альтернативні джерела енергії	60
Освіта та кадрове забезпечення в Україні	61
Наука і влада	62

До уваги держслужбовця

Т. Добко, С. Горбань, Ю. Левченко

Світова економічна криза: причини, наслідки, шляхи подолання

(Список літератури з фондів Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського 1999–2010 рр.). 64

Коротко про головне

9 березня 2011 року виповнилося 197 років від дня народження Великого Кобзаря

З нагоди 197-ї річниці від дня народження Т. Шевченка заступник глави Адміністрації Президента України Г. Герман у Каневі взяла участь у заходах, присвячених цій визначній даті.

Разом із Прем'єр-міністром України М. Азаровим, керівниками місцевої влади, представниками літературно-мистецької спільноти та громадськості Г. Герман взяла участь у церемонії покладання квітів до пам'ятника Великому Кобзарю, що в Шевченківському національному заповіднику в Каневі.

Після церемонії почесні гості також оглянули експозицію музею Тараса Шевченка.

9 березня вранці заступник глави Адміністрації Президента України Г. Герман і Прем'єр-міністр України М. Азаров взяли участь у покладанні квітів до пам'ятника Т. Г. Шевченку в Києві. Участь у церемонії також взяли урядовці, народні депутати, представники київської влади (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (www.president.gov.ua). – 2011. – 9.03*).

М. Азаров: Вручення Шевченківських премій творчій, інтелектуальній еліті нації – це визнання багатогранного потенціалу нашої країни

(Із вступного слова Прем'єр-міністра України М. Азарова на засіданні Кабінету Міністрів України від 9 березня 2011 р.)

Перш за все хочу привітати всю країну з великим, визначним для України святом – днем народження Т. Г. Шевченка.

Сьогодні у Каневі, на Тарасовій горі, ми традиційно складемо шану генію української землі, символічно звіримо своє сьогоднішнє життя і роботу з моральним й інтелектуальним авторитетом Шевченка, з його Заповітом. Відзначимо видатних діячів культури і мистецтва, яким присуджено Державну Шевченківську премію.

Україна гостро потребує свіжих ідей, нестандартних рішень, сучасних мотивацій для суспільного розвитку. Власне, ідеться про формування гордості країни, сили народу.

Тому вручення Шевченківських премій творчій, інтелектуальній еліті нації – це визнання багатогранного потенціалу нашої країни, розкрити який повністю – одне з головних завдань уряду.

Саме на виконання цього завдання ми зменшуємо фіскальне навантаження на економіку, і таким чином залишаємо більше коштів для розвитку приватної ініціативи, саме для цього «розрубасмо регуляторні вузли», які обмежували економічну свободу, і для цього кожному копійку з бюджету, після виконання соціальних зобов'язань, будемо спрямовувати на інноваційний розвиток, де є попит на творчість, інтелект, талант.

Суспільство очікує від інтелектуальної еліти зрозумілих відповідей на те, як перебудувати економіку, щоб вона забезпечила достойний рівень життя нашим громадянам. Як модернізувати Україну, щоб вона стала прикладом успіху, а не доріканням за втрачені можливості. Як розв'язати складні світоглядні проблеми, історичні суперечності, як зробити різноманітність національно-культурних складових нашого суспільства силою України. Перекоаний, що українські науковці, письменники, митці такі відповіді знайдуть.

Отже, ми щиро вітаємо досягнення наших митців, вітаємо лауреатів Державної премії, бажаємо їм нових творчих злетів і усвідомлення власної відповідальності перед суспільством.

Шановні колеги!

Сьогодні у нас є всі можливості для планомірної роботи за всіма напрямками соціально-економічного розвитку. Всі видатки стабільно забезпечені фінансовими ресурсами відповідно до Державного бюджету.

Державний комітет статистики оприлюднив відомості про індекс споживчих цін (інфляцію) у лютому. Вона становила 0,9 %. При цьому зростання цін на продукти харчування – 0,3 %.

Зрозуміло, звичайного споживача і це не може влаштувати: краще, щоб ціни зовсім не підвищувались або знижувались. Але ж у реальному житті, коли дорожчає нафта і газ, б'ють рекорди світові ціни на продовольство, а знецінений долар «тисне» на національні валюти – такого просто не може бути.

У цій ситуації найбільша турбота уряду – забезпечити зростання реальних доходів населення.

До речі, зростання реальної заробітної плати порівняно з лютим 2010 р. у нас становить 11 %. Середня заробітна плата в цілому в Україні досягла 2300 грн на місяць. Напевне, це недостатньо, але наша економіка тільки-но виходить із кризи, а в багатьох галузях кризові явища ще не подолані, отже, будувати захмарні прогнози, займатися самообманом не варто.

Проте не можна не бачити й ознак одужання внутрішнього ринку. Найбільш яскравий, «індикативний» факт – продаж нових автомобілів.

У лютому було, наприклад, продано вдвічі більше нових автомобілів, ніж у січні. А в 2010 р. – утричі більше, ніж у 2009 р.

Я далекий від того, щоб вважати ці факти свідченням достатнього зростання рівня життя. Адже ми проходимо період, коли добробут людей піддається надто серйозним випробуванням. Ми всі отримали нові платіжки за житлово-комунальні послуги. Суми в них, як правило, більші, ніж місяць тому, оскільки подорожчало теплопостачання, енергоносії. Це не може нікого порадувати. Проте, чи є альтернатива такому розвитку подій? Є. І далі заганяти державу в борги, доки вона не стане неплатоспроможним боржником. Такий розвиток подій ми переживали у 2008–2009 рр., коли державний борг зріс втричі, Україна досягла межі банкрутства – а життя все одно не покращувалось ніскільки.

Підвищення плати за житлово-комунальні послуги – безумовно, болюче випробування для більшості наших громадян.

Що робить уряд, щоб зменшити його негативний вплив?

Ми захистили найбільш вразливі родини. Наголошую, що спекуляції, ніби пенсії не вистачить, щоб заплатити за квартиру, абсолютно безпідставні. Жоден пенсіонер не повинен платити за житлово-комунальні послуги більше 10 % сукупного доходу, жодна родина, члени якої працюють, – більше 15 %. Зате заможні стануть платити без необґрунтованих пільг і не перекладатимуть свій тягар на інших платників податків.

Зараз можна очікувати, що кількість родин, які звернуться по субсидії, збільшиться. Тому вимагаю від Міністерства соціальної політики і праці, щоб спрощена система надання субсидій працювала в автоматичному режимі, так, як ми її налагодили з минулого року.

Вже вкотре мені доводиться наголошувати на тому, що стан розрахунків за спожитий природний газ фактично підриває зусилля уряду зі стабілізації фінансової ситуації в енергетичному секторі.

При тому, що сплата послуг ЖКГ населенням тримається на рівні 90 %, з початку року заборгованість за спожитий природний газ сягнула понад 3 млрд грн.

Загальна заборгованість за опалювальний період 2010–2011 рр. (який, якщо хтось не помітив, уже закінчується) майже досягла 11 млрд грн.

Нижче середнього рівня розрахунки за спожитий газ за опалювальний сезон 2010–2011 рр. у таких областях: Закарпатської (28 %), Донецької (37 %), Луганської (39 %), Кіровоградської (41 %).

Найбільший абсолютний обсяг загальної заборгованості мають підприємства таких областей: Дніпропетровської – майже 2 млрд грн, Донецької – близько 2 млрд грн, Харківської – 1,5 млрд грн, Луганської – 704 млн грн.

Найбільшими боржниками за спожитий природний газ є: КП «Харківські теплові мережі» – 1 млрд грн, ДП «Криворізька теплоцентраль» – 722 млн грн,

ОКП «Донецьктеплокомуненерго» – 535 млн грн, «Донецькміськтепломережа» – 485 млн грн, міські теплові мережі м. Запоріжжя – 419 млн грн.

Доручаю першому віце-прем'єр-міністру А. Ключеву разом з віце-прем'єр-міністром В. Тихоновим у п'ятницю, 11 березня подати пропозиції щодо кадрових рішень відносно керівників, які протягом практично півроку як мінімум мирилися з шаленою заборгованістю, і водночас – план-графік погашення заборгованості, який будуть виконувати нові керівники підприємств або регіонів і відомств. Час, відведений на аналіз, опрацювання заходів, спливає. Залишився тільки час на наведення порядку в цій сфері, і наводити його повинні ефективні менеджери (*Урядовий портал (www.kmu.gov.ua)*. – 2011. – 9.03).

10 березня 2011 року виповнилося 150 років від дня смерті Тараса Шевченка

Аналітика

А. Потіха, наук. співроб.

Конституційна асамблея як одна зі складових реформування політичної системи

Президент України В. Янукович підписав указ про підтримку ініціативи Президента України в 1991–1994 рр. Л. Кравчука щодо створення Конституційної асамблеї для підготовки змін до Конституції України. Зокрема, в указі зазначається, що з метою підтримки ініціативи першого Президента, В. Янукович створив Науково-експертну групу з підготовки Конституційної асамблеї.

Крім того, в указі пропонується Інституту держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України сприяти діяльності Науково-експертної групи з підготовки Конституційної асамблеї, у тому числі з аналітичного супроводження, організації відповідних публічних заходів для обговорення підготовлених пропозицій і рекомендацій, залучення до такого обговорення максимально репрезентативного наукового середовища, широких кіл громадськості.

Кабінет Міністрів України за зверненням Л. Кравчука має забезпечити вирішення питань щодо створення належних умов для діяльності Науково-експертної групи з підготовки Конституційної асамблеї, висвітлення її роботи.

Відповідно до указу, до складу Науково-експертної групи з підготовки Конституційної асамблеї увійшли Л. Кравчук, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академік НАН України, доктор філософських наук, професор Л. Губерський, академіки, професори, вчені з інших університетів та наукових інститутів, народні депутати різних скликань, судді Верховного Суду України у відставці, юристи.

Ідею реформування політичної системи підтримує значна частина експертів. На їхню думку, країна сьогодні потребує системної трансформації: від економіки, фінансів, соціальної політики – до політичної системи. Конституційно-правова модернізація може стати матрицею реформування всієї країни. Вона розглядається як процес приведення права України, і передовсім Конституції, у відповідність до сучасних потреб суспільства та держави, національної правової традиції, критеріїв і стандартів європейського конституціоналізму, європейського права.

Центральною позицією конституційно-правової модернізації є формування справжнього народовладдя, подолання відчуження влади і суспільства. Хоч би як пафосно чи абстрактно це звучало, але саме ця проблема пов'язана з визнанням людини, її прав і свобод основною цінністю, з легітимністю існування владних інститутів.

В. Янукович, звертаючись до громадськості, зазначив, що назріла необхідність радикальних реформ і для цього необхідні зміни законодавства і, зокрема, Основного закону – Конституції України. «Фактично всі 20 років української незалежності системних реформ в країні не проводилося», – зазначив В. Янукович.

Президент звернув увагу на те, що реформи часто проводилися під впливом політичної кон'юнктури. «Зараз мова йде про гармонізацію цих змін, певну послідовність реформ, тому що не можна реформувати яку-небудь окрему галузь, будь-який окремий напрям життя нашої країни. Безумовно, потрібно підходити системно і реформи повинні бути всеохоплюючими. Конституція України – це нагальна необхідність, м'яко кажучи, або апогей завершення цієї роботи», – сказав В. Янукович.

У свою чергу Голова Верховної Ради України В. Литвин заявляє, що процес напрацювання змін до Основного закону не повинен перерости в політичну кампанію, і нагадує, що остаточно затвердити зміни до Конституції повинен парламент.

При цьому В. Литвин висловив думку, що Конституційна асамблея повинна «напрацювати системні зміни в Основний закон, а не новий текст Конституції». «Інакше може з'явитися спокуса приймати Конституцію під політичний момент», – підкреслив він.

За словами В. Литвина, члени Науково-експертної групи зі створення Конституційної асамблеї мають напрацювати свої пропозиції щодо принципів і алгоритму роботи асамблеї. Фахівці, які увійшли до складу Конституційної

асамблеї, підкреслив Голова ВР, повинні «проаналізувати переваги і вади чинної Конституції, передбачити, як розвиватиметься світ і, відповідно, які завдання необхідно виконати». «Коли документ буде мати високий рівень готовності, його має розглянути парламент і остаточно затвердити текст змін, який відповідає вітчизняному законодавству та прийнятим демократичним стандартам», – підкреслив В. Литвин.

За інформацією ЗМІ, група фахівців, відповідно до Указу Президента, повинна взяти за основу запропоновану Л. Кравчуком концепцію реформування Основного закону. «Від стабільності у владі ми прийдемо до стабільності в суспільстві, подальші конституційні зміни сприятимуть розвитку демократії в нашій державі», – зазначив Л. Кравчук.

Він також заявив, що експертна група підготує текст проекту нової Конституції, а Асамблея повинна буде обговорити і допрацювати його на своїх пленарних засіданнях. «Асамблея може складатися зі 100–150 чоловік: юристів, фахівців з конституційного права, представників політичних і громадських організацій. При цьому політиків має бути не більше 20–25 %, щоб не заполітизували Асамблею і не перетворили її на дискусійний клуб», – вважає Л. Кравчук.

На його думку, новий варіант Конституції розглядатиме наступне скликання Верховної Ради, депутати, обрані в 2012 р.

Л. Кравчук сподівається, що Конституційну асамблею не спіткає доля Національної конституційної ради, створеної В. Ющенком. «По-перше, раду очолював сам В. Ющенко і сам говорив, що і як робити. І потім, зміни в Конституцію він запропонував вже на початку президентської передвиборної кампанії. А ми все робимо завчасно, у нас вистачить часу спокійно обговорити і запропонувати зміни. Я вирішив за це узятися, тому що 20 років Україна не може поставити себе в конституційні рамки, ми регулярно міняємо форми правління, у результаті – претензії до нас з боку міжнародного співтовариства», – зазначив Л. Кравчук.

Він переконаний, що до Асамблеї увійдуть експерти конституційного права, досвідчені люди, буде професійна дискусія. «Якщо ми запропонуємо тільки зміни, їх зможе прийняти парламент, якщо ж буде новий текст Конституції – його потрібно приймати на всенародному референдумі», – підкреслив Л. Кравчук.

Поки що не повідомляється, за яким принципом підбиратимуть людей у цей, не передбачений жодними правовими документами, орган. Очолювати його, вважає Л. Кравчук, мала би досить авторитетна людина в суспільстві, громадсько-політичний діяч, який не належить до жодної політичної сили і не працює у владі. У Леоніда Макаровича є впевненість, що вдасться прийняти нову Конституцію. Запорукою цього, за його словами, є «стабільність у владі, яку забезпечив В. Янукович», а це є першим кроком до стабільності у суспільстві... Л. Кравчук висловив впевненість, що після В. Януковича нікому з інших президентів більше не захочеться змінювати Конституцію. У тому

сенсі, що вона буде актуальною та відповідатиме потребам українського суспільства...

В опозиційному таборі подібні заяви досить жорстко розкритикували. Зокрема, А. Яценюк вважає, що своїм рішенням Президент відбирає у парламенту право ухвалювати зміни до Конституції. «Це – черговий етап конституційного перевороту, коли вся вертикаль влади в країні будується під одну людину. Першим кроком у цьому напрямі було створення неконституційної коаліції, другим – неконституційне – без участі парламенту – повернення Основного закону 1996 р., третім – неконституційне продовження повноважень народних депутатів і Президента. Тепер Президент виходить на «фінішну пряму»: він намагається остаточно закріпити всю владу за однією особою – за собою», – заявив народний депутат, лідер політичної партії «Фронт змін»

На його думку, країна без балансу гілок влади приречена на стагнацію і деградацію. «Повернути Україну на шлях розвитку може Конституція, зміни до якої будуть внесені за участю народу і ухвалені на референдумі. Але почати цей процес має Національна конституційна асамблея не імені Президента В. Януковича, а імені народу України. Вона має представити суспільну й експертну думку, а не тільки обгрунтує бажання Президента», – підкреслив А. Яценюк.

Представник «Народної самооборони», народний депутат Т. Стецьків, оцінив ініціативу В. Януковича як «імітацію демократичного процесу». Сказав, що, прикрившись групою призначених юристів і політиків, він готує ширму для конституційної узурпації влади. Т. Стецьків пропонує інший демократичніший шлях для внесення змін до Основного закону – скликання установчих зборів. Представників до цього органу мали би всенародно обирати в мажоритарних округах. Члени установчих зборів повинні на 10 років відмовитися від права балотуватися на будь-яку виборну посаду чи бути призначеними на державні посади. Партії не мають права брати участь у виборі цих представників. Конституційні напрацювання установчих зборів повинен затвердити референдум.

Ю. Ключковський, депутат від фракції «Наша Україна – Народна самооборона», член Національної конституційної ради, також не поділяє оптимізму ініціаторів створення Конституційної Асамблеї. Щоправда, у значно м'якшій формі він зазначив: «Я б не хотів говорити про ефективність роботи такої групи. Адже вона має всього лише дорадчі повноваження, не більш. Якщо буде політична воля на внесення змін в Основний закон, значить, Конституцію змінять, а якщо немає – уся робота групи може піти нанівець. Так було з Національною конституційною радою. Не було 300 голосів у парламенті, щоб прийняти зміни в Конституцію, а без цього всі потуги були марні».

Проте і союзники по парламентській більшості – комуністи – не висловлюють особливого захоплення щодо ініціативи змінювати Конституцію.

Екс-голова Ради національної безпеки і оборони України, член КПУ Г. Крючков вважає, що ініціатива Президента України В. Януковича щодо

створення Конституційної асамблеї є спробою влади відвернути увагу від існуючих проблем. «Я не бачу гострої необхідності робити генеральне чищення Конституції. Треба вирішувати питання щодо місцевого, регіонального самоврядування... Але, судячи з того, які зараз тенденції – і це потерпить. Мені здається, цей проект представлений для того, щоб відвернути увагу суспільства від тих гострих проблем, які зараз є», – зазначив він. При цьому Г. Крючков розкритикував надання главою держави можливості координувати розробку відповідних змін екс-президенту (1991–1994 рр.) Л. Кравчуку і висловив думку, що той не зможе «об'єктивно виконати це завдання».

У свою чергу екс-спікер Верховної Ради, почесний голова Соцпартії України О. Мороз вважає, що до тексту нової Конституції, яку розроблятиме Конституційна асамблея, буде «перенесено» 95 % положень чинного Основного закону. «А змінені будуть тільки ті статті, які стосуються розподілу повноважень гілок влади», – прогнозує О. Мороз.

Він також вважає, що народу не потрібна нова Конституція, оскільки «люди хочуть, щоб влада виконувала діючі норми Основного закону».

На думку почесного голови СПУ, референдум, на якому планується обговорити новий текст Конституції – це «ілюзія наради з народом». «Свого часу проект Конституції вивчили всього 6 % депутатів, усі решта його не читали. Як можна говорити про всенародне обговорення зараз?» – заявив О. Мороз.

Він також додав, що народ не порушує Конституцію, її порушує влада.

Колишній народний депутат, професор права В. Мусяка не виключає, що після ухвалення нової редакції Конституції України може виникнути питання про можливість обрання Президента В. Януковича на третій термін. Таку думку він висловив на прес-конференції. «Можуть виникнути цікаві наслідки – як третій термін, і так далі, тому що нова Конституція», – сказав він.

В. Мусяка нагадав, що свого часу було рішення Конституційного Суду, яким дозволялося тодішньому главі держави Л. Кучмі обиратися на третій термін, оскільки за часів його правління змінювалася Конституція. Він додав, що Л. Кучма не використав цей шанс. «Але рішення Конституційного Суду є, і ми знаємо його наслідки. Коли потрібно, посилаються як на кінцеву інстанцію, а коли не потрібно, то не враховують», – додав він.

За словами В. Мусяки, так може статися й нині, оскільки В. Янукович обирався за Конституцією, яка вже не чинна. «Можуть мотивувати так, що він за нової Конституції не був обраний, значить, він має право при цій Конституції бути двічі обраним. Це абсолютно дієвий механізм, і він може бути реалізований», – додав експерт.

У провладній більшості поки що також немає єдиної думки щодо майбутньої процедури прийняття нової Конституції. Одні вважають, що це можна зробити на референдумі, інші вважають – у парламенті. Зокрема, депутат від Партії регіонів С. Головатий заявляє, що народ не може приймати Конституцію України. «Діюча Конституція передбачає один спосіб внесення змін до

Конституції – виключно через Верховну Раду. Громадяни не можуть приймати Конституції», – зазначив він.

«А XIII розділ Конституції передбачає один спосіб: це внесення законопроекту суб'єктом законодавчої ініціативи, яким у даному разі може бути або Президент, або відповідна кількість (150 – мінімум) народних депутатів України», – підкреслив «регіонал».

Говорячи про Конституційну асамблею, С. Головатий як голова Комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права при Президенті наголосив, що цей орган може мати виключно дорадчі повноваження. «Ми провели засідання нашої комісії з цього приводу і затвердили концепцію створення і функціонування Конституційної асамблеї як консультативно-дорадчого органу при Президентові України», – сказав депутат.

«Отже, за статусом це може бути винятково консультативно-дорадчий орган, який незалежно не від чого залучається до опрацювання змін до Конституції. І наслідком цієї роботи може бути лише запропонований проект змін у вигляді законопроекту, який подається Президенту з пропозицією внести його до Верховної Ради на розгляд», – пояснив він.

На думку ще одного «регіонала» Ю. Мірошніченка, будь-які спекуляції навколо створення Конституційної асамблеї та її роботи є неприпустимими, адже саме створенням цієї асамблеї Президент України прагне згуртувати суспільство навколо вдосконалення Основного закону. «Конституційна асамблея виконуватиме дорадчу функцію, тому немає жодних підстав говорити про те, що вона якимось чином перебирає функції парламенту. Остаточні зміни до Конституції України вноситиме Верховна Рада України», – зазначив Ю. Мірошніченко.

Народний депутат наголосив, що Конституційна асамблея аналізуватиме та опрацьовуватиме всі наявні пропозиції з оновлення Конституції. «Саме відкритий конституційний діалог з максимальним залученням до нього представників наукових кіл, громадськості, міжнародних експертів засвідчує демократичні наміри Президента України», – переконаний Ю. Мірошніченко.

Експерти поки що утримуються від різких заяв. Адже невідомо, як будуть розвиватися події. І наперед давати негативну чи позитивну оцінку, як то роблять деякі політики, не варто.

І. Коліушко, який представляє Центр політико-правових реформ, вважає, що поки що неможливо дати чітку оцінку позиції Президента. Цим указом тільки створено робочу групу, яка повинна запропонувати спосіб формування і творення того, що має стати Конституційною асамблеєю. З одного боку, не зрозуміло, що буде запропоновано, з іншого – не зрозуміло, чому обрана назва саме «Конституційна ассамблея». «Адже Конституційна асамблея – це представницький орган, як правило, установчої влади. Але в будь-якому разі завжди представницький. Він має або обиратися, або формуватися як представництво якихось структур, наприклад, органів місцевого самоврядування чи політичних партій. Як я зрозумів з розмов Леоніда Макаровича, йдеться

про те, що Президент повинен указом затвердити склад Конституційної асамблеї», – зазначив експерт.

Тому він вважає, що таке використання назви є некоректним. Тут, швидше за все, йдеться про спосіб демонстрації діяльності, яка незрозуміло для чого і коли має закінчитися. «Технологічно робоча група мала б бути не більше п'яти осіб. Якщо людей більше, то вже важко працювати. А решта мають брати участь в обговоренні, у коментуванні, у доповненні тощо. Леонід Макарович назвав цифру – 150, це його думка. Знову ж таки, це все не зрозуміло, тому що формально робоча група має тільки почати про це думати. І до чого вона додумається, ніхто сьогодні не може сказати», – зауважив І. Коліушко.

Інший експерт І. Когут, голова ради Лабораторії законодавчих ініціатив, вважає, що Конституційна асамблея має бути реальним процесом, а не бутафорією.

Він сподівається, що створена експертна група напрацює законодавчу і методологічну основу проведення Конституційної асамблеї. Що робота з формування установчої влади буде відкритою для громадянського суспільства. «Ця Асамблея повинна поставити собі за мету “десовєтизацію” державної системи України, поставити в основу основ людину та її громадянські права», – вважає експерт.

Отже, на думку експертів, попри всю неоднозначність способу зміни політичної системи з позицій європейського конституціоналізму, такий формат усе ж таки може бути прийнятий українським суспільством і міжнародною спільнотою, але тільки за умов, якщо подальші конституційні зміни матимуть характер комплексного, системного, продуманого в часі процесу, який передбачатиме глибоку сутнісну модернізацію Конституції України, і на її основі – усієї правової системи держави.

Також має бути забезпечено обов'язкове дотримання конституційного порядку проведення конституційно-правової модернізації. Наріжним каменем конституційного права є Конституція як єдиний акт, який повинен мати стабільність, що сприяє зміцненню авторитету держави і відносній сталості конституційного ладу.

Експерти вважають, що влада має розглядати процес конституційно-правової модернізації як укладання суспільно-правового договору, що потребує не куларного підходу, а вільної і відкритої атмосфери. Усвідомлюючи свою політичну відповідальність, і влада, і опозиція не мають використовувати конституційну реформу як полігон для боротьби, а зобов'язані працювати конструктивно. Громадськість повинна мати в достаток часу для розгляду, аналізу, формування пропозицій, а головне – для того, щоб впливати на перебіг, зміст, суть запропонованих змін. Окрім цього влада має забезпечити суспільну довіру до реформ.

Тому, на думку експертів, заява Президента В. Януковича про створення Конституційної асамблеї демонструє, що на Банковій, очевидно, бачать ризики

авторитарної модернізації. Отже, рішення Конституційного Суду від 30 вересня минулого року поставило не крапку, а двокрапку, що неминуче має відкрити нову сторінку в конституційному процесі України.

На думку експертів, у сьогоденних умовах доцільним буде поступовий розвиток конституційно-правової модернізації. У таких умовах доцільно забезпечити вдосконалення (зміни) окремих положень (розділів) Основного закону держави з подальшим їх розвитком шляхом прийняття відповідних конституційних законів, інших актів законодавства України, підзаконних нормативно-правових актів та, безумовно, якісне запровадження прийнятих новел на практиці.

Першим кроком конституційно-правової реформи має стати модернізація інституту виборів, адже виборча система є модулятором майбутньої політичної системи. Не можна відкладати і проведення справжньої судово-правової реформи, покликаної забезпечувати захист прав та свобод людини і громадянина.

Предметом конституційної модернізації мають також стати місцеве самоврядування, територіальна організація, адміністративна реформа.

Експерти звертають увагу на те, що йдеться не лише про суто нормотворчий процес, а про реалізацію цілого комплексу заходів правового, організаційного, фінансового характеру.

На їхню думку, проведення конституційно-правової модернізації передбачає планування цієї роботи, підготовку концепції з визначенням методології, основного інструментарію, постановку завдань і цілей, визначення пріоритетів та прогнозування результатів. Надзвичайно важливо, щоб послідовність, наступність влади, принаймні у стратегічно важливих речах, була забезпечена.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб.

Перспективы украинской металлургии-2011: мнения и прогнозы экспертов

Рост объемов украинской металлургии, наметившийся во второй половине 2010 г., стал одним из факторов, позволяющих утверждать, что отечественная экономика возрождается после кризиса. Как сообщили в Украинской ассоциации сталеплавильщиков, в 2010 г. металлургические предприятия Украины увеличили производство чугуна по сравнению с 2009 г. на 6,5 %, до 27,354 млн т, стали – на 9,6 %, до 32,726 млн т, готового проката – на 9 %, до 29,197 млн т. Однако, по сравнению с докризисным уровнем, эти показатели выглядят довольно низкими. Как известно, в 2007 г. было произведено

43 млн т стали, а в начале 1990-х годов украинские металлурги выплавляли до 53 млн т стали ежегодно.

В Минэкономике Украины ожидают, что рост объемов производства в металлургии в 2011 г. составит 6 %. «Благоприятная внешнеэкономическая конъюнктура (рост мировой экономики и среднегодовых цен на металло- и химическую продукцию на мировых рынках) даст возможность национальным производителям применить ценовые механизмы компенсации расходов от повышения стоимости энергоресурсов», – прогнозируют специалисты министерства. При этом, по оценке Минэкономки, в 2011 г. предусматривается частичная переориентация производства металлургической продукции с внешнего рынка на внутренней в связи с проведением в Украине Евро-2012.

Представители украинских металлургических компаний озвучили более оптимистические прогнозы развития отрасли в текущем году. Они предполагают, что в 2011 г. рост выпуска чугуна составит 12 %, стали – 13 %, проката – 16 %.

Поводом для оптимистических прогнозов развития отечественного ГМК является тот факт, что в 2011 г. украинские металлурги возобновили инвестиции в производство, в результате чего ожидается завершение нескольких крупных инвестпроектов в ГМК. Вложения на 2011 год намечены большие, однако основной упор пока делается на завершение проектов, начатых еще до кризиса.

О большой инвестпрограмме в проспекте эмиссии облигаций сообщила группа «Метинвест». В этом году она намерена увеличить капитальные вложения до 1,178 млрд долл., что в 2,4 раза больше прошлогоднего показателя.

В текущем году предполагается завершить строительство доменной печи на ОАО «Енакиевский металлургический завод» (ЕМЗ), установки ускоренного охлаждения для толстолистового прокатного стана на «Азовстали» (Мариуполь), установок вдувания пылеугольного топлива (ПУТ) на ЕМЗ и Мариупольском меткомбинате им. Ильича.

Почти все указанные проекты были начаты в 2008 г. или ранее, когда мировой рынок металла был на пике. Причем прокатное производство, где создается продукт с наивысшей добавленной стоимостью, страдало от недостатка внимания.

Однако заявленная программа может изменить ситуацию. В ней, кроме вывода из эксплуатации мартеновских печей на «Азовстали» и ММК им. Ильича, предусмотрены реконструкция двух действующих машин непрерывного литья заготовок (МНЛЗ) на «Азовстали» и строительство новой такой машины на ММК им. Ильича. А еще прописаны модернизация имеющихся листовых станов на двух мариупольских предприятиях и сооружение нового рельсобалочного стана.

Продолжают модернизацию и предприятия корпорации «Индустриальный Союз Донбасса» (ИСД). В частности, ОАО «Днепропетровский меткомбинат им. Ф. Э. Дзержинского» (ДМКД, Днепропетровск) находится на завершающей стадии строительства семиручьевого сортовой машины непрерывного литья заготовок (МНЛЗ) №3. В пресс-службе корпорации ИСД сообщили, что на сегодняшний день сооружение МНЛЗ № 3 находится на завершающем этапе. Выполнены фундаменты под оборудование, все встроенные, пристроенные и отдельно стоящие помещения. Смонтированы все металлоконструкции, все технологическое оборудование. На 80 % приобретено и смонтировано нестандартное оборудование. В настоящее время ведутся пуско-наладочные работы. Предполагаемая дата ввода МНЛЗ № 3 в эксплуатацию – I квартал 2011 г., говорится в сообщении корпорации.

В среднем по украинской металлургии доля непрерывной разливки стали составляет около 50 %. В мире этот показатель колеблется в районе 95–96 %. Последний раз в Украине подобное оборудование вводилось в эксплуатацию летом 2008 г. – слябовая МНЛЗ на ОАО «МК «Азовсталь»». Однако ожидается, что до конца года начнут работу еще две машины в конвертерном цехе ОАО «Арселор Миттал Кривой Рог» (АМКР) и в составе нового электросталеплавильного комплекса «Интерпайп сталь». После ввода оборудования в эксплуатацию на ДМКД будут три действующих машины непрерывного литья заготовки: МНЛЗ № 1 и № 3, годовой производительностью 1,4–1,7 млн т заготовки каждая и МНЛЗ № 2 годовой производительностью до 0,7 млн т заготовки. Максимальное производство стали в конвертерном цехе комбината может достигать 4,2 млн т в год. В связи с этим в пресс-службе ИСД отмечают, что доля непрерывной разливки может достигать от 83 % до 97 % (в зависимости от различных технологических факторов и конъюнктуры рынка). Сооружение МНЛЗ № 3 позволит увеличить производительность отделения непрерывной разливки стали, расширить сортамент товарной продукции, исключить из технологического процесса производство перекага слитков на блюмингах и обжимных станах. Исключение из технологического процесса дополнительного передела позволит сократить на 10–12 % удельный расход металла на производство готового проката, сэкономить до 30 кг условного топлива на 1 т проката, снизить количество вредных выбросов в атмосферу за счет вывода из эксплуатации нагревательных колодцев для нагрева слитков.

В пресс-службе ИСД отмечают, что, согласно проектно-сметным данным, стоимость сооружения МНЛЗ № 3 (без объектов инфраструктуры) на Дзержинке составит 366,74 млн грн (с учетом НДС). Ранее сообщалось, что стоимость контракта на поставку комплекта оборудования для непрерывной разливки на АМКР составляет около 100 млн долл.

Таким образом, в 2011 г. в отличие от 2009–2010 гг. в отечественной металлургии будет завершено несколько крупных строек. Аналитик ИК

ВG Capital Е. Дубогрыз отмечает, что самый крупный инвестпроект – это ожидаемый к концу года ввод в эксплуатацию доменной печи № 3 на ОАО «Енакиевский металлургический завод». По нашим прогнозам, уже ко II кварталу 2012 г. домна сможет достичь своей проектной мощности (1,2 млн т чугуна в год), что позволит компании одновременно нарастить производство и вывести из эксплуатации ДП № 1 (мощность 900 тыс. т в год), отмечает Е. Дубогрыз.

Аналитик добавляет, что еще два амбициозных проекта будут завершены на коксохимических предприятиях: строительство коксовых батарей на Авдеевском и Ясиновском коксохимиках. По расчетам ВG Capital, ввод в строй батареи на Авдеевском КХЗ позволит «Метинвесту» на 100 % обеспечивать потребности в коксе своих трех металлургических заводов, а запуск КБ № 4 на Ясиновском КХЗ (+26 % к текущим мощностям компании) приведет к увеличению экспортных поставок кокса группой «Донецксталь».

А вот «Интерпайп», похоже, не успеет в нынешнем году завершить строительство своего электросталеплавильного комплекса «Интерпайп сталь». Об этом на экономическом форуме в Давосе сообщил президент инвестиционно-консалтинговой группы EastOne Г. Газин, добавив, что компании необходимо возобновление внешнего финансирования. А это будет возможно лишь после завершения реструктуризации долгов.

Между тем сейчас наибольший интерес на мировых рынках вызывает не сталь, а железорудное сырье (ЖРС). Поэтому отечественные промышленные группы занимаются увеличением его производства. «Метинвест» продолжит наращивать объемы выпуска товарной продукции (концентрата и окатышей) на Ингулецком и Северном ГОКах. В частности, на СевГОКе будет построена новая окомковательная фабрика, что позволит нарастить мощности предприятия по производству окатышей на 2,1 млн тонн в год (в 2010-м выпущено 9,9 млн т).

О своих планах на 2011 год сообщил также Южный ГОК (принадлежит «Смарт-Холдингу» и акционерам российской «Евраз Груп»), который впервые за многие годы начал обновление основных фондов. Общий объем инвестиций в этом году составит 822,2 млн грн. Ожидается, что в 2011-м будет произведено 10,1 млн тонн концентрата (в 2010-м – 8,98 млн т), 1,6 млн т агломерата (1,655 млн).

По мнению директора госпредприятия «Укрпромвнешэкспертиза» В. Власюка, у отечественных металлургических групп осталось не более двух-трех лет на модернизацию производственных мощностей. Потом в основных для Украины экспортных регионах – на Ближнем Востоке и в Северной Африке – заработает большое количество новых современных предприятий.

В то же время не стоит забывать, что ситуацию на рынке металлопроката Украины, ввиду ее сильной экспортной зависимости, определяет ситуация на

внешних рынках, которая, в свою очередь, зависит от общего состояния мировой экономики. Следует обратить внимание на тот факт, что специалисты WSA пересмотрели свой прогноз темпов восстановления экономики после кризиса. Они объяснили такой прогноз более быстрым выходом из кризиса ряда развивающихся и новых рыночных стран, а также лучшими, чем ожидалось, результатами в Евросоюзе, Северной Америке и СНГ.

Основания для оптимизма содержатся и в прогнозе Eurofer, обнародованном 21 января. Специалисты конфедерации утверждают, что в 2010 г. прирост ВВП в Евросоюзе составил 2 %, а не 1,6 %, как считают в ООН. Независимо от того, какая из этих цифр точнее, этот рост оказался быстрее ожидавшегося, что связывают с мощным подъемом крупнейшей экономики Евросоюза – Германии. По данным Федерального бюро статистики, ВВП страны после спада на 4,7 % в 2009 г. вырос на 3,6 %, что является самым мощным подъемом после воссоединения с ГДР в 1992 г. Такой скачок объясняют расширением экспорта, который обеспечивает около 30 % ВВП. Похожие тенденции просматриваются и в других экспортно-ориентированных странах Евросоюза. В связи с этим производители высокотехнологичной продукции для экспорта увеличивают загрузку мощностей, что стимулирует рост объемов производства и в обрабатывающей промышленности. В результате в январе – октябре 2010 г. рост промпроизводства в Германии составил 11 %, в Евросоюзе – 6 %.

Недавние прогнозы британской консалтинговой компании MEPS, в свою очередь, предсказывают быстрый подъем на рынке стали, а в последнем прогнозе (от 12 января) сказано, что в третьем квартале 2011 г. средняя мировая цена на углеродистую сталь превысит 1 тыс. долларов за 1 т. Проведенный The Financial Times опрос ведущих отраслевых аналитиков и топ-менеджеров меткомпаний показал, что можно ожидать роста цен на сталь в текущем году на 66 %, и этот рост станет вторым за 70 лет крупнейшим ценовым скачком.

Другие европейские эксперты тоже сходятся на том, что основная ценовая тенденция на мировом рынке стали в 2011 г. будет направлена вверх: ожидается, что в марте начнут закупки проката конечные потребители в США и Европе. Эту точку зрения разделяет и европейская конфедерация производителей стали Eurofer: по мнению экспертов организации, в 2011–2012 гг. прирост реального и видимого потребления стали ежегодно будет составлять более 4 %.

По мнению украинских экспертов, основной задачей отечественных металлургов в 2011 г. должна стать активная защита своих рыночных позиций. Крупнейшими рынками сбыта для украинских производителей металлопродукции за пределами СНГ являются страны Ближнего Востока, Северной Африки и Юго-Восточной Азии. В 2010 г. почти 80 % выплавленной в стране стали было отправлено за границу. При этом порядка

40% украинского экспорта приходится на полуфабрикаты, прежде всего – на заготовки. В географическом разрезе более 40 % продукции направляется в страны Ближнего Востока и Северной Африки (MENA), включая Турцию – крупнейшего (наряду с Россией) покупателя украинской стали.

В 2011 г. именно Турция грозит стать наиболее проблемным рынком для украинских металлургов, констатируют аналитики. Собственно потери в этом направлении начались уже во второй половине 2010 г., когда вследствие ввода в строй комбината Colakoglu, расширения выпуска плоского проката компанией Erdemir и запуска первых прокатных станков на российско-турецком предприятии ММК-Atakas турецкие компании снизили импорт плоского проката в пользу продукции национального производства. К тому же украинские горячекатаные рулоны и толстый лист, которые в Турции облагаются пошлиной в размере 5–9 %, часто оказывались неконкурентоспособными по сравнению с аналогичной турецкой продукцией.

Сократились потребности турецких компаний и в украинских заготовках. Традиционно Турция выступала на мировом рынке поставщиком длинномерного проката, но спад в строительном комплексе Ближнего Востока и расширение производства арматуры в ряде стран региона заставили ее несколько изменить специализацию. За первые девять месяцев 2010 г. турецкий экспорт арматуры сократился более чем на 35 %, тогда как поставки заготовок за рубеж, наоборот – выросли. Осенью текущего года турецкие прокатчики обычно приобретали полуфабрикаты у национальных производителей, тем более, что их продукция зачастую оказывалась дешевле импортной.

Судя по всему, в 2011 г. украинским меткомпаниям вряд ли можно будет рассчитывать на Турцию как на крупного покупателя. В последние месяцы некоторые турецкие специалисты заявляли, что в новом году их страна превратится в нетто-экспортера плоского проката, а к 2014 г. перейдет на полное самообеспечение листовой продукцией и перестанет нуждаться в импорте. Пожалуй, это не совсем так, поскольку большинство турецких компаний планируют выпускать продукцию высокого передела – прежде всего оцинкованную сталь и холоднокатаные рулоны, тогда как объем предложения коммерческого горячекатаного проката и толстого листа будет ограниченным. Однако именно в 2011 г., когда новые турецкие заводы будут выходить на плановую мощность, конкуренция с их стороны будет весьма жесткой. Чтобы удержаться на турецком рынке, украинским поставщикам придется предлагать свою продукцию дешево.

В других странах Ближнего Востока ситуация в 2011 г. будет тоже весьма сложной. В Египте, регионе Персидского залива, Иране в текущем году ожидается ввод в строй дополнительных мощностей по выпуску длинномерного проката. Это приведет не только к дальнейшему снижению потребностей в импорте, но и к тому, что турецкие поставщики арматуры

начнут более активно предлагать свою продукцию в Ираке, странах Леванта и Северной Африки – там, где находятся традиционные рынки сбыта украинских меткомбинатов. Судя по всему, условия для поставки украинской арматуры и катанки в страны Ближнего Востока и Северной Африки в 2011 г. претерпят дальнейшее ухудшение.

В то же время этот регион все же нельзя назвать потерянным для украинских металлургов. Как показали последние месяцы, ближневосточные производители проката весьма нуждаются в поставках полуфабрикатов. Стоимость украинских заготовок в ноябре–декабре была лишь ненамного ниже, чем арматуры. Достаточно высокий спрос на заготовки регистрировался в эти месяцы в Иране, странах Северной Африки и даже Персидского залива.

Помимо полуфабрикатов, весьма перспективным выглядит Ближний Восток и с точки зрения поставок листовой стали. Среди множества металлургических проектов, анонсированных в странах региона в последний год, преобладают предприятия по выпуску длинномерной продукции. Плоский прокат собираются выпускать Mobarakeh Steel в Иране и Emirates Steel Industries в ОАЭ, но не сейчас и не скоро. В 2011 г. на Ближнем Востоке можно рассчитывать на расширение спроса на листовую продукцию.

Правда, конкуренция на этом рынке наверняка тоже возрастет. По данным Всемирной ассоциации производителей стали (WSA), средний уровень загрузки мощностей в мировой металлургической отрасли в последние несколько месяцев находится на отметке около 75 %, и существенного увеличения данного показателя ждать не следует. Попытки восточноазиатских и европейских компаний расширить объем выпуска в конце третьего – начале четвертого квартала 2010 г. обернулись избытком предложения и переполнением соответствующих региональных рынков. В конце ноября и в декабре корейские и японские поставщики проявляли повышенную активность в странах Ближнего Востока, конкурируя в регионе с экспортерами из СНГ.

Этот избыток предложения, возникший вследствие недавнего запуска крупного комбината Hyundai Steel в Корее, очевидно, будет оказывать свое влияние на дальневосточный рынок стали и в 2011 г. В целом, перспективы этого рынка выглядят достаточно благоприятными. Прогноз WSA относительно потребления стали растущей экономикой Индии очень оптимистичен. Предполагают, что в 2011 г. рост потребления стальной продукции там составит 13,6 %. По количеству используемой стали Индия станет третьей страной мира, уступая только Китаю и США. При этом, по-видимому, ей придется увеличить импорт стали, поскольку внутреннее производство будет расти не так быстро. В 2009–2010 гг. Индия была одной из немногих стран мира, которая наращивала объем стального импорта. В

больших объемах импортной продукции будут также нуждаться Вьетнам и другие государства АСЕАН. Однако украинским металлургам в этом регионе придется выдерживать жесткую конкуренцию со стороны китайских, корейских и японских компаний, которые будут иметь преимущество в виде меньших транспортных затрат. Правда, одновременно азиатским металлургам придется нести относительно высокие затраты на сырье – металлолом, коксующийся уголь и железную руду.

Европейский рынок является для украинских металлургов достаточно привлекательным. Несмотря на экономический спад, европейские компании продолжают закупать весьма значительные объемы стальной продукции за рубежом. Здесь большое значение, впрочем, имеет валютный фактор. Украинский прокат пользовался наибольшей популярностью в европейских странах в периоды «сильного» евро, когда отечественные экспортеры получали преимущество благодаря своим долларovým ценам. Можно предположить, что и в 2011 г. поставки украинской стальной продукции в Евросоюз будут отличаться высокой нестабильностью – то густо, то пусто. Впрочем, общий объем экспорта готовой продукции останется ограниченным. Хотя Украина уже давно является членом ВТО, в отношениях с Евросоюзом украинским металлургам по-прежнему приходится подчиняться полуофициальным квотам. При этом как-то либерализовать этот порядок европейская сторона наотрез отказывается.

Квоты и пошлины частично регулируют и поставки украинской стальной продукции в Россию, которая, судя по всему, и будет для отечественных металлургов наиболее привлекательным рынком сбыта в 2011 г. Внутренние цены на прокат в России, как правило, заметно выше мировых, а спрос в наступающем году заметно возрастет, особенно со стороны восстанавливающейся строительной отрасли.

Прогнозируя работу украинской металлургии в 2011 г., отечественные аналитики разошлись в оценках. Одни из них настаивают на том, что в ближайшие два года наши метпредприятия столкнутся с очень существенными проблемами на основных экспортных рынках. Хотя и признают, что в наступившем году метзаводы и комбинаты Украины все же увеличат выплавку стали. Другие – более оптимистичны и предполагают, что продолжающееся восстановление мировой экономики и спроса на сталь позволит украинским предприятиям существенно нарастить производство стали уже в 2011 г. и повысить цены на металлопродукцию.

Пессимистические прогнозы, в частности, озвучили представители ГП «Укрпромвнешэкспертиза». По оценкам директора этой компании В. Власюка, в 2011 г. Украина хоть и нарастит выплавку сырой стали, но незначительно – на 3–3,5 % до 34 млн т против 32,7 млн т в 2010 г. Причем указанный уровень стального производства-2011 является практически потолком для украинской металлургии.

В обоснование данного тезиса руководитель «Укрпромвнешэкспертизы» назвал следующие факторы риска для отечественной металлургии:

1. Незрелость внутреннего рынка и экспортная зависимость украинских метпредприятий, которые поставляют на внешний рынок 85 % своей металлопродукции. Любое ужесточение конкуренции на внешних рынках способно весьма негативно отразиться на хозяйственной деятельности наших металлургов. А освободившиеся от экспорта объемы стали перенаправить на внутренний рынок они не смогут.

2. Ординарный сортамент металлопродукции, выпускаемой в Украине. Рентабельность по таким видам продукции довольно низкая, что априори ставит наших металлургов в проигрышное положение относительно зарубежных коллег, выпускающих прокат с высокой добавленной стоимостью.

3. Техническая и технологическая отсталость отечественных металлургических производств и высокий коэффициент издержек при изготовлении продукции. Украинские метпредприятия в этом отношении заметно проигрывают своим иностранным конкурентам. А высокий показатель производственных затрат сильнее всего бьет по тем группам в черной металлургии страны, которые не располагают собственными источниками сырья.

Указанные провалы, отметил В. Власюк, собственно и формируют зону риска для нашей металлургии далеко уже не первый год. И кризисные условия работы не избавили украинских металлургов от воздействия этих рисков. Напротив, за период спада 2008–2009 гг. отечественные метзаводы и комбинаты по уровню производства были отброшены на десятилетие назад – к 2001 г. На пиковый же в 2000-х годах показатель выплавки стали (почти 43 млн т в 2007 г.) наша страна, по его убеждению, уже вряд ли выйдет.

Второй и третий факторы из означенного перечня рисковости, утверждают в «Укрпромвнешэкспертизе», можно существенно нивелировать, занявшись срочной модернизацией и реконструкцией производств. «Причем помимо приложения явных усилий в сфере снижения затрат сырьевых материалов и энергоресурсов при производстве чугуна, стали и проката, нашим металлургам следует обратить внимание и на экологические аспекты модернизации», – говорит В. Власюк.

Свое мнение он объясняет тем, что меткомпании из развитых стран сейчас все больше средств направляют на снижение уровня загрязнения окружающей среды. Эти затраты увеличивают себестоимость производимой ими стали, из-за чего она проигрывает в ценовой конкуренции. Западные метпроизводители уже сегодня обращают внимание на данное обстоятельство и предупреждают наших металлургов о необходимости реализации ими экологических программ. Иначе не исключено, что к металлопродукции из Украины (как в случае с прокатом, так и полуфабрикатом) в том же Евросоюзе скоро начнут применять меры дискриминационного характера.

При всем этом В. Власюк констатировал, что особого желания проводить коренную модернизацию черной металлургии в Украине сейчас нет. Единственный серьезный проект, отметил эксперт, который будет завершен, – это электросталеплавильный комплекс «Дніпросталь» компании «Интерпайп», работы по строительству которого уже выполнены на 55–60 %. Определенные планы реализует и группа «Метинвест» в отношении контролируемых ею активов. А вот по другим предприятиям отрасли, уверен эксперт, ситуация с готовностью тратить средства на широкомасштабное техническое развитие «очень неопределенная».

Нюансы же первого из названных рисков – экспортного – конкретизировал начальник аналитического отдела ГП «Укрпромвнешэкспертиза» А. Крайников. По его словам, на конец 2010 г. Украина возобновила поставки металлопродукции только в ЕС и Азию. Однако так и не был компенсирован спад натуральных продаж на рынки Турции, стран Ближнего Востока и Северной Африки. Более того, предупредил эксперт, в последующие годы присутствие украинской металлопродукции в этих регионах может оказаться под большим вопросом.

Причина – в программах развития собственной металлургии, которые в указанных регионах реализовались в том числе и в кризис. По данным «Укрпромвнешэкспертизы», в 2006–2010 гг. в Турции было запущено новых мощностей на 12 млн т годового производства металлопродукции, в странах Ближнего Востока и Африки – на 12,8 млн т. И эти процессы лишь набирают силу. Так, в Юго-Восточной Азии (помимо Китая) в ближайшие годы планируют ввести в строй новые метмощности на 20 млн т. Причем во всех случаях речь идет не только о строительстве прокатных станов, но о развитии именно сталеплавильного передела, особо акцентировал внимание А. Крайников.

В подобной ситуации, утверждают в «Укрпромвнешэкспертизе», сужение традиционных экспортных рынков для отечественной металлопродукции выглядит практически неизбежным, причем уже по истечении двух лет. «Сегодня украинская металлургия столкнулась с тем вызовом, что для нее уже не остается внешних рынков сбыта с долгосрочной перспективой развития продаж. По разным причинам, но это затрагивает абсолютно все регионы. В кризис Украина снизила объем металлоэкспорта на более чем 4,5 млн т – с 28,2 млн т в 2007 г. до 23,5 млн т по результатам 2010 г. И данное упущение, к сожалению, является уже необратимым. Какие-либо конъюнктурные всплески экспорта данную тенденцию не изменят», – уверен А. Крайников.

Снижение экспортных поставок, в свою очередь, повлечет за собой необходимость в сокращении излишних металлургических мощностей. К таковым в нашей стране, по расчетам «Укрпромвнешэкспертизы», сегодня можно отнести сталеплавильное оборудование с 8 млн т годовой выплавки. К лишним в основном причисляются мартеновские производства. Их вывод из

експлуатации без строительства альтернативных конвертерных или электросталеплавильных агрегатов практически предreshen, уверен В. Власюк.

Единственный надежный выход для отечественных металлургов в «Укрпромвнешэкспертизе» видят в интенсификации усилий по развитию внутреннего потребления. Сегодня наши метпредприятия, в силу экспортной зависимости, на домашний рынок обращают мало внимания. Однако, невзирая на его относительно невысокую металлоемкость в сравнении с экспортом (по результатам 2010 г. В. Власюк оценивает его объем на уровне 7,2 млн т против 6,2 млн т в 2009 г.), внутренний рынок имеет большой скрытый потенциал.

Так, по данным «Укрпромвнешэкспертизы», сегодня в нашей стране образовался требующий замены металлофонд в объеме 327 млн т. Заложенный в него старый прокат по большинству позиций выпускается на отечественных метпредприятиях. Следовательно, лишь масштабная программная замена металлофонда избавит наших металлургов от экспортной зависимости и связанных с нею рисков минимум на ближайшее десятилетие.

Аналитик ИК BG Capital Е. Дубогрыз согласен с тем, что внутреннее металлопотребление в Украине имеет определенные предпосылки к развитию. Рано или поздно, но собственники устаревшего металлофонда просто столкнутся с необходимостью его обновления. Но такие решения, полагает аналитик, вряд ли будут приниматься централизованно, на государственном уровне и в рамках масштабной программы замены металла в указанных объемах.

Со своей стороны старший аналитик ИК Dragon Capital А. Макаров говорит, что рост внутреннего потребления металла в Украине ограничен рядом обстоятельств. «По мере восстановления экономики страны от последствий кризиса, – рассуждает он, – украинский рынок металла также будет расти. Однако рост потребления стали на внутреннем рынке в 2–3 раза в ближайшие годы представляется неосуществимым. Для этого нужно очень масштабно нарастить объемы работ в строительстве. Но в стране не наблюдается соответствующего уровня платежеспособного спроса на жилье у населения. Нереальным видится и резкое увеличение металлопотребления в украинской промышленности».

Что же касается украинских объемов метпроизводства-2011, то в BG Capital прогнозируют куда более заметный рост в этой сфере. По расчетам Е. Дубогрыза, в наступившем году Украина произведет не менее 37,4 млн т сырой стали, что на 14,5 % больше аналогичного показателя, определяемого им по результатам 2010 г. (+10 % к уровню 2009 г., или 32,7 млн т). При означенном приросте, убежден эксперт, о безальтернативном выводе даже мартеновских мощностей из эксплуатации говорить нельзя: «Конечно,

мартены как наименее производительные и неэкологичные агрегаты по выплавке стали в Украине будут постепенно выведены. Но этим дело не закончится. Вместо них построят конвертерные производства».

Эксперт считает, что поставки украинской стали на внешние рынки в новом году увеличатся на 13,5 % по сравнению с итогами 2010 г. и составят 27,5 млн т. Внутри Украины также будет отмечен рост металлопотребления. По оценкам Е. Дубогрыза, в 2011 г. емкость отечественного металлорынка возрастет до 7,7 млн т, что на 22 % больше предварительного показателя по 2010 г. – около 6 млн т. Основным стимулом послужат мероприятия по подготовке к Евро-2012. Под их реализацию будет поставлено более 1,2 млн т дополнительно произведенной в стране металлопродукции.

Существенное увеличение экспорта украинского металла в 2011 г. Е. Дубогрыз прямо увязывает с несколькими факторами. Во-первых, на руку отечественным металлургам играет пока еще приемлемая себестоимость украинской стали (учитывая транспортные расходы). Если у наших конкурентов из России этот показатель достигает сегодня 470–500 долл./т полуфабриката, то для украинской стали он составляет 450–480 долл./т. В итоге отечественные металлурги все еще сохраняют ценовое преимущество при поставках полуфабрикатов на определенные рынки.

Во-вторых, владельцы некоторых украинских метпроизводств в начале 2011 г. с большой долей вероятности смогут решить проблемы с оборотными средствами и оплатой поставок ЖРС. Это позволит существенно повысить загрузку мощностей таких предприятий, как Алчевский МК и ДМК им. Дзержинского.

В последние месяцы 2010 г. их загрузка снижалась до 40 %, а общий объем выплавки стали по итогам минувшего года у АМК и ДМКД уменьшился примерно на 20 % по сравнению с результатом 2009 г. Трудности с обеспечением ЖРС были и у МК «Запорожсталь», мощности которого в 2010 г. были загружены на 55–60 %, а объем производства по его итогам примерно уравнился с показателем кризисного 2009 г.

«Указанные моменты объясняются не тем, что комбинаты не получали заказов на продукцию. Например, ИСД в начале прошлого года подписал контракт с ближневосточным трейдером Litat на поставку 4,8 млн т полуфабриката в год (+20 % к годовым объемам поставок в 2006–2008 гг.), а также с рядом российских потребителей. Спрос на недорогую украинскую сталь в мире вполне сформирован. Это видно на примере трех крупнейших меткомбинатов: ArcelorMittal Кривой Рог, «Азовстали» и ММК им. Ильича, нарастивших производство на 25–30 % уже в прошедшем году. Проблемой ИСД и «Запорожстали» была нехватка рабочего капитала, необходимого для закупки дорожающего сырья. Следствием финансовых проблем стало нарушение ритма поставок железной руды и коксующегося угля. Сейчас же наблюдаются все признаки того, что в начале 2011 г. проблема с дефицитом оборотных средств

будет решена, и эти предприятия быстро нарастят загрузку мощностей», – комментирует аналитик BG Capital.

По мнению Е. Дубогрыза, единственным рисковым направлением экспорта для украинских металлургов является сегодня Евросоюз. Дальнейшее увеличение поставок готовой металлопродукции из Украины в Европу, говорит он, может спровоцировать появление заградительных мер со стороны местных производителей. Но при реализации полуфабриката на традиционных экспортных рынках Украины (Ближний Восток и Северная Африка) отечественные метпредприятия свои позиции не сдадут. Главный козырь – очень привлекательная цена.

Схожей точки зрения придерживается и А. Макаров: «Конкуренция, конечно, ужесточается. Но я бы не стал говорить о том, что ее уже выиграли те же турецкие метпроизводители. Их развитие происходило за счет электрометаллургических заводов, металлолом на которые поступал во многом из Украины и России. Сейчас данные страны приближаются к существенному сокращению экспортных поставок лома. А это взвинтит цены на него и усилит нашу конкурентоспособность за счет выигрыша по себестоимости в аглодоменном переделе».

Определенное развитие украинских металлопродаж аналитики инвесткомпаний усматривают и в случае с Юго-Восточной Азией (кроме Китая). По оценкам BG Capital, в нынешнем году отечественные метпредприятия увеличат поставки полуфабриката в этот регион на 18 % – до 3,84 млн т. Здесь на руку нашим металлургам сыграет госполитика КНР по ограничению экспортной активности местных производителей. Е. Дубогрыз уверен, что на протяжении 2011 г. означенный фактор будет и далее «замыкать» китайские метпредприятия в рамках внутреннего рынка.

Вице-президент Research&Consulting Group А. Сирик согласен с намеченными тенденциями относительно географии украинского металлоэкспорта. Но в случае с Юго-Восточной Азией он делает одну оговорку: «Данный рынок следует всегда рассматривать в привязке к текущей ситуации в китайской металлургии. Если бы рынок Китая был естественным, тогда можно было бы строить выверенные прогнозы. Но производство и экспорт металлопродукции в этой стране довольно сильно зарегулированы. И даже небольшое снижение экспортных пошлин способно вызвать “сбытовое наводнение” на окружающих КНР металлорынках. Случись это, весь украинский металлоэкспорт мгновенно “смоет” из региона».

А. Сирик также отметил, что перспективными для Украины могут быть американские рынки в случае, если в 2011 г. определенные страны этого региона отменят пошлины на ввоз нашей металлопродукции. Традиционно стабильным направлением сбыта, по его мнению, останется рынок СНГ и России. В РФ, в частности, реализуют инфраструктурные проекты в рамках подготовки к проведению Олимпиады-2014 в Сочи и планируют

строительство объектов для чемпионата мира по футболу 2018 г. Обслуживать все эти проекты металлом исключительно российского производства не всегда выгодно – из-за транспортных затрат по доставке продукции. «И южные области РФ по-прежнему будут активно потреблять украинский металл, который обходится им дешевле в силу логистических преимуществ украинских метпредприятий», – объясняет вице-президент Research&Consulting Group.

Старший аналитик Dragon Capital А. Макаров в целом разделяет точку зрения коллег о неплохих перспективах украинского металлоэкспорта в 2011 г. Относительно же более долгосрочных ожиданий он дает следующий прогноз: «Если подтвердятся наметившиеся тренды по стабильному росту спроса на сталь и не обвалится потребление в Китае, то через четыре-пять лет мы вполне сможем увидеть в Украине докризисные объемы метпроизводства».

В то же время все эксперты сходятся в том, что рост производства и цен на сталь обязательно будет сопровождаться удорожанием сырьевых материалов. «Мы называем это “жерновами конкуренции”. С одной стороны, увеличение затрат на сырье вынудит производителей стали повышать цены на нее. С другой – ужесточение конкуренции на традиционных рынках сбыта украинской металлопродукции заставит сдерживать ее удорожание», – отметил В. Власюк. По его расчетам, в среднем в наступившем году цена квадратной заготовки увеличится на 65 долл./т относительно уровня декабря 2010 г. А стоимость ЖРС и коксующегося угля возрастет на 25 % и 20 % соответственно. (В прошлом году их средняя цена составила 118 долл./т по бразильской мелкой руде и 215 долл./т по углю.)

В инвесткомпании BG Capital говорят о росте экспортных цен на украинскую сталь в этом году в среднем на 12 % при 14–22-процентном удорожании входящего сырья. «В целом, глобальные ожидания по наращиванию металлопотребления в связи с восстановлением мировой экономики позволяют нам прогнозировать еще одну волну спроса на сталь в 2011 г.», – резюмирует Е. Дубогрыз.

Таким образом, большинство экспертов придерживается мнения, что 2011 г. для металлургической отрасли Украины пройдет под знаком производственного и рыночного роста. В то же время главными факторами риска украинской металлургии остаются экспортозависимость и узкий внутренний рынок, ординарный сортамент продукции, техническое отставание и высокий коэффициент производственных затрат. Учитывая тенденцию к восстановлению мировой экономики после кризиса, собственники украинских метпредприятий должны активно внедрять программы модернизации производства, реализовывать крупные инвестпроекты, что позволит им сохранить свои позиции на внешних рынках, а также обеспечить внутренние потребности Украины.

Украинско-российское сотрудничество в ракетно-космической сфере

Украинская ракетно-космическая отрасль остается среди мировых лидеров во многом благодаря коммерческим запускам. Украина стала известна на мировом рынке своей космической продукцией: ракетами-носителями «Зенит», «Циклон», «Днепр»; космическими аппаратами «Січ» и АУОС; аппаратурой стыковки «Курс» для Международной космической станции; системами начального ориентирования ракет, аппаратурой систем управления для российских космических комплексов «Союз», «Прогресс», «Протон»; уникальными объектами наземной инфраструктуры – радиотелескопом РТ-70, контрольно-корректирующими станциями для глобальных навигационных спутниковых систем, сетью наблюдений геофизических явлений в земном шаре. Ведущие предприятия отрасли принимают участие в реализации свыше 50-ти международных космических проектов, наиболее значимыми из которых являются «Морской старт», «Днепр», «Наземный старт», «Циклон-4», «Таурус-2», «Вега», «МКС», «Радиоастрон», «Галилео».

В основном в рамках таких международных проектов, как «Морской старт», «Наземный старт» и «Днепр» с 2005 г. и по сегодняшний день украинскими ракетами-носителями осуществлено 36 запусков (всего за 20 лет осуществлено 120 запусков украинских ракет-носителей). Коммерческие запуски частично компенсируют недостаточность государственного финансирования отечественной ракетно-космической отрасли. Согласно украинской космической госпрограмме на 2008–2012 гг., общий объем финансирования отрасли должен составить 2,5 млрд грн, в том числе бюджетные дотации – 1,5 млрд грн. Еще 1 млрд грн украинские ракетчики должны привлечь из других источников. Примечательно, что согласно той же госпрограмме предусматривалось привлечение средств иностранных компаний в сумме около 3 млрд грн по международным проектам.

Одним из основных партнеров Украины в ракетно-космической сфере является Российская Федерация, в интересах которой в рамках отраслевой кооперации украинскими предприятиями выполняется ежегодно более 40 контрактов. Сотрудничество между Россией и Украиной в ракетно-космической отрасли базируется на межправительственных и межотраслевых договоренностях. В частности, речь идет о соглашении между Российским космическим агентством и Национальным космическим агентством Украины, а также Минпромполитики Украины. Важнейшую роль играет и

межправительственное соглашение о льготном трансграничном перемещении кооперационной продукции и материалов, используемых в процессе производства (так, взаимные пошлины и НДС оплачиваются из госбюджетов).

Научно-исследовательские и производственно-технологические связи с российскими производителями поддерживают известные украинские научные центры и предприятия-производители.

Особо следует отметить, что в настоящее время значительная часть общих инновационных разработок ученых Украины и России сосредоточена именно в высокотехнологических ракетно-космической и авиастроительной сферах производства. При этом в рамках двусторонних связей осуществляется около 40 % и более научных исследований.

Так, первая национальная космическая программа Украины включила проекты развития и модернизации космических технологий и оборудования, которые впоследствии получили свое развитие и продолжение во второй и третьей национальных программах. Украинско-российские научно-технические связи существенно благоприятствуют реализации этих национальных программ. В частности, совместная программа Российской академии наук и Национальной академии наук Украины по фундаментальным космическим исследованиям с использованием автоматических космических аппаратов предусматривает научные исследования Земли из космоса и физических процессов в околоземном пространстве (наблюдение за космическими телами Солнечной системы, дистанционное зондирование Земли, прогнозирование землетрясений), а также разработку общей спутниковой системы передачи данных и национальной наземной инфраструктуры с целью получения информации и управления космическими комплексами. Важное значение для ученых обеих стран имеют исследования в области космической биологии и физиологии.

Научное сотрудничество уже длительное время дает положительные результаты. В частности, на базе совместно разработанных ракет-носителей «Зенит» и «Циклон» создан трехступенчатый «Зенит-3». Третья ступень представляет собой модифицированную ступень российского носителя «Протон» с многоразовым включением маршевого двигателя, обеспечивающего повышенные энергетические свойства аппарата с возможностью вывода космических комплексов большой массы на высокие круговые и эллиптические орбиты. Благодаря сотрудничеству с российскими конструкторами и производителями на базе межконтинентальной баллистической ракеты СС-18 созданы ракеты-носители «Днепр» и «Циклон-2К», а также стала возможной разработка ракетно-космического комплекса «Циклон-4».

Ракета-носитель нового поколения «Циклон-4» создается уже с учетом перспектив ее коммерческого использования. Этот носитель позволит

выводить космические аппараты массой до 5,5 т на экваториальную орбиту высотой 500 км, а массой до 1,8 т на орбиту, переходную к геостационарной. Пуски ракеты-носителя «Циклон-4» планируется осуществлять с космодрома «Алькантара» (Бразилия). Первый запуск «Циклон-4» запланирован на февраль 2012 г. Правда, его разработка продолжается уже довольно долго по различным причинам, в том числе и финансовой. В связи с этим контрактов на запуски пока нет, хотя заинтересованность в его использовании для запуска спутников с космодрома «Алкантара» в Бразилии уже высказали семь-восемь компаний.

Национальное космическое агентство Украины также принимает участие в научном проекте по космическому материаловедению «АОУС-Фотон» в рамках федеральной космической программы Российской Федерации, в исследованиях «Коронас-Ф» (благодаря этим исследованиям установлена зависимость мощности колебаний яркости солнца от колебаний в атмосфере). Украинские и российские исследователи разрабатывают бортовую исследовательскую и контрольно-проверочную аппаратуру космических аппаратов «Січ», принимают участие в международном проекте «Интербол», сотрудничают в области глобальных навигационных спутниковых систем (ГНСС) с использованием российской системы ГЛОНАСС. На сегодня, после завершения всех видов испытаний космический аппарат дистанционного зондирования Земли «Січ-2» вместе со вспомогательным оборудованием доставлен на пусковую базу «Ясный» (РФ), а его запуск запланирован уже в этом году. Космические ведомства двух стран договорились провести в мае 2011 г. международный конгресс по спутниковой навигации. Не исключено, что перспективная украинская система спутниковой связи «Лыбидь» дополнит российскую систему ГЛОНАСС.

Существует российско-украинская программа научных исследований и технологических экспериментов на российском сегменте Международной космической станции. В 2010 г. стороны согласовали девять проектов на российском сегменте МКС, два из которых запланированы к осуществлению в 2011 г. Особо отметим программу создания ракеты-носителя легкого класса «Таурус-2» для доставки грузов на МКС, которая реализуется совместно Украиной, США и РФ. Первый пуск ракеты-носителя намечен на март 2011 г.

Также некоторое время в экспертном сообществе обсуждалась возможность создания принципиально новой ракеты-носителя для нужд МКС и возможном участии Украины в этом проекте. Однако, комментируя ход переговоров по кооперации в создании новых ракет-носителей для Международной космической станции (МКС), заместитель генерального директора Национального космического агентства Украины Э. Кузнецов заявил, что пока эти переговоры имеют «теоретическое» наполнение. «Более реальный проект (в интересах МКС) – это проект “Таурус”», – сказал он.

По словам Э. Кузнецова, завершение работы МКС ожидается в 2015–2018 гг., тогда как разработка новой ракеты-носителя может занять около четырех лет. «Стоит ли разрабатывать новую ракету-носитель для МКС “на один год”», – отметил он, допустив при этом возможность кооперации с РФ в создании ракеты-носителя тяжелого класса.

Касаясь перспектив развития украинско-российского сотрудничества в космической отрасли в целом, он выразил уверенность, что оно должно опираться на прагматичную основу: «экономика должна превалировать в наших отношениях». «Сегодня искать новых партнеров, переориентировать нашу (ракетно-космическую) промышленность на другого партнера будет сложно. Мы должны знать, что нас не везде ждут», – отметил он. «И если у нас есть эти контакты, эти кооперационные связи, этим необходимо пользоваться, необходимо расширять и поддерживать», – подчеркнул он.

Одно из главных направлений научно-технического сотрудничества России и Украины (совместно с Норвегией и США) осуществляется в рамках межгосударственных проектов «Морской старт» (компания Sea Launch) «Наземный старт», в которых используется ракета-носитель «Зенит». Это совместная разработка, созданная общими усилиями ГКБ «Южное» и производственными мощностями «Южмаш» в сотрудничестве с предприятиями России (63 % ее стоимости приходятся на украинские комплектующие). С 1999 г. компания Sea Launch осуществила 28 успешных запусков коммерческих спутников по заказу компаний из многих стран мира. Совместные разработки ученых и производителей, участвующих в международном консорциуме Sea Launch, и компании «Космотрас» обеспечивают предоставление и расширение услуг спутниковой связи и цифрового телевидения на территории США и стран Латинской Америки, доступ в Интернет и трансляцию данных для пользователей Северной и Центральной Америки, Аляски и Гавайев, цифровое телевидение на Японию и другие азиатские страны.

Однако в июне 2009 г. компания Sea Launch из-за долгов, превысивших 3 млрд долл., объявила о своем банкротстве и финансовой реорганизации в соответствии с 11-й главой Кодекса США о банкротстве. Ее долги сегодня оцениваются примерно в 1 млрд долл., а стоимость чистых активов не превышает 100 млн долл. При этом крупнейший акционер Sea Launch корпорация Boeing (ей принадлежало 40 % акций) интерес к «Морскому старту» давно утратил. Boeing уже выполнил все свои обязательства перед кредиторами, включая выплату неурегулированной задолженности на сумму 450 млн долл., и вышел из этого бизнеса. При этом Boeing потребовал от остальных акционеров Sea Launch компенсации в размере, пропорциональном их доле в уставном капитале. Но РКК «Энергия» (владела 25 % акций) и ее украинские партнеры по «Морскому старту» – ПО «Южмаш» и КБ «Южное» (15 % акций) – платить отказались. И уже

осенью прошлого года корпорация Boeing подала на них в суд. Исход этого дела предreshen: россиянам и украинцам в любом случае придется заплатить долг как минимум 200 млн долл. Но таких денег сегодня ни у «Энергии», ни у «Южмаша» нет.

По словам гендиректора РКК «Энергия» В. Лопоты, уплаченные по долгам средства Boeing может вернуть за счет прибыли от работы «Морского старта», контроль над которым с мая 2010 г. перешел к «дочке» РКК «Энергия» – Energia Overseas Ltd (EOL). Тогда необходимое финансирование для выхода Sea Launch из процедуры банкротства предоставила именно российская РКК «Энергия», увеличив тем самым свой пакет акций в Sea Launch с 25 % до 85 %. Правда, как утверждает глава «Энергии», чтобы вылезти из долговой ямы, компании нужно 150–200 млн долл. При этом проект будет самокупаемым лишь при условии четырех-пяти запусков ракет «Зенит» в год.

Как заявил В. Лопота, международный консорциум Sea Launch, реорганизованный после банкротства, планирует начать в III квартале 2011 г. пуски ракет-носителей «Зенит-3SL» с морской платформы в Тихом океане. «Все формальности для возобновления пусков по программе “Морской старт” преодолены. На территории США пройдены все комиссии. Получена лицензия на 70 пусков. Имеется достаточное количество контрактов на запуски спутников. В конце следующего года намечается первый пуск», – сказал он.

По словам В. Лопоты, в настоящее время с поставщиками согласовываются сроки доставки оборудования. «Состояние материальной части комплекса хорошее. Сейчас предпринимаются попытки отладить все до надлежащей готовности. Проводится, по сути, минимизация издержек, которые раньше мешали работать», – добавил В. Лопота.

Он отметил, что при уже отработанных технологиях возможно осуществление шести пусков в год с морской платформы «Одиссей» в Тихом океане. «Если хорошо поработать, то это количество можно увеличить. На мировом космическом рынке есть рынок запусков. Россия на нем занимает определенный сегмент, и с ее технологическими и производственными возможностями должна сохранять свои позиции», – сказал президент РКК.

Однако что касается планов на текущий год, то, как заявил генеральный директор ГП «Конструкторское бюро “Южное”» А. Дегтярев, в 2011 г. в рамках программы «Морской старт» планируется выполнить два запуска. Первый пуск по программе запланирован на III квартал 2011 г.

По его словам, первоначально на нынешний год планировался один запуск по программе, однако акционеры компании настроены до конца года успеть запустить еще один космический аппарат. А. Дегтярев отмечает, что на сегодня программа «Морской старт» находится на этапе возрождения. «В пусковом манифесте уже есть пять твердых запусков», – сообщил руководитель КБ.

По информации же генерального директора ГП «Южмаш» В. Щеголя, на сегодня готовность первой ракеты-носителя для запуска в нынешнем году

составляет 70 %, второй – 50 %. «Идет закладка двух последующих машин», – сообщил В. Щеголь.

Проект «Наземный старт», который является дочерним по отношению к «Морскому старту», также касается коммерческого запуска космических аппаратов – запуск «Зенита» осуществляют российские военно-космические силы с арендуемого Россией космодрома «Байконур» в Казахстане. На сегодня в рамках проекта осуществлено пять успешных запусков ракет-носителей.

Недавно, 20 января 2011 г., с космодрома Байконур в рамках «Наземного старта» состоялся успешный пуск ракеты-носителя «Зенит-3 SL БФ» с космическим аппаратом «Электро-Л». Космический аппарат «Электро-Л» массой 1800 кг выведен на расчётную геостационарную орбиту с заданной точностью. «Электро-Л» – это метеоспутник нового поколения, разработанный ФГУП «НПО им. С. А. Лавочкина». Спутник «Электро-Л» выведен на геостационарную орбиту в точку стояния 76 градусов восточной долготы – над Индийским океаном, что позволит наилучшим образом наблюдать за состоянием погоды на территории России, а также выполнять функции составного элемента глобальной спутниковой системы наблюдения Земли.

Несмотря на довольно длительное и успешное сотрудничество двух стран в ракетно-космической сфере, субъекты хозяйствования и эксперты отмечают тот факт, что в последнее время наметился существенный спад товарооборота в отрасли. Как ранее заявлял заместитель генерального директора Национального космического агентства Украины С. Засуха, сумма контрактов между предприятиями ракетно-космических отраслей Украины и России (на 2010 г.) превышает 380 млн долл. Но в то же время он признал, что объем торговли по этому направлению между двумя странами сократился за девять месяцев 2010 г. на 35 % по сравнению с таким же периодом 2009 г. в связи с решением Минобороны РФ временно приостановить пуски ракет «Днепр» на 2010 г. Решение Минобороны РФ о приостановке пусков «Днепра» вынудило украинскую сторону в лице НКАУ передвинуть на 2011 г. запуск на околоземную орбиту спутника «Січ-2» (ранее планировалось осуществить запуск в конце 2010 г.). С другой стороны, эксперты также отмечают, что на сегодняшний день ракетно-космический комплекс Украины (это же в целом касается и Российской Федерации) развивается в основном за счет советского задела. Сейчас все производимые в Украине ракеты-носители представляют собой модернизированное наследие советской оборонки, в то время как госпрограммы развития ракетостроения практически стоят на месте. Но этой инерции скорее всего хватит ненадолго. При отсутствии полноценных государственных инвестиций выход из сложившейся ситуации многие эксперты видят в серьезном реформировании отрасли с возможной частичной и точечной приватизацией некоторых предприятий ракетно-космического комплекса Украины.

Недавно, 11 февраля, в Киеве состоялось заседание коллегии НКАУ, посвященное подведению итогов работы предприятий и организаций, входящих в сферу управления НКАУ, в 2010 г. и обсуждению планов на 2011 г. Среди прочего, коллегия определила следующие основные задачи ракетно-космической отрасли страны на 2011 г., большую часть из которых планируется выполнить в сотрудничестве с Российской Федерацией и другими странами:

- обеспечение запуска космического аппарата «Січ-2» ракетой-носителем «Днепр»;
- продолжение реализации международного проекта создания космического ракетного комплекса «Циклон-4» на пусковом центре Алкантара;
- продолжение работ по программам «Наземный старт», «Таурус-2», «Морской старт» и по проекту создания Национальной спутниковой системы связи «Лыбидь»;
- поддержка рассмотрения в Кабинете Министров Украины проекта Концепции реализации государственной политики Украины в сфере космической деятельности на период до 2032 г. и разработка проекта Плана мероприятий по ее реализации;
- разработка и внесение в Кабинет Министров Украины проекта Общегосударственной целевой научно-технической космической программы Украины на 2013–2017 гг.;
- завершение работ по развертыванию наземной сети контрольно-корректирующих станций и ввод в опытную эксплуатацию системы координатно-временного и навигационного обеспечения Украины с использованием систем GPS, ГЛОНАСС и других глобальных навигационных спутниковых систем;
- продолжение выполнения мероприятий по утилизации твердого ракетного топлива межконтинентальных баллистических ракет РС-22 и обычных видов боеприпасов;
- продолжение реализации мероприятий по реформированию (реструктуризации) предприятий, в первую очередь ГП «ПО ЮМЗ им. А. М. Макарова».

Подводя итоги отметим, что в Украине объем продукции, выпущенной с использованием инновационных технологий (и это в первую очередь касается ракетно-космической и авиастроительной как наукоемких отраслей), составляет в настоящее время не более 6 % общего объема реализованной продукции. Этот факт говорит о том, что государство все еще мало использует имеющийся потенциал инновационного развития. Кроме того, недостаточно эффективно задействованы возможности довольно широкого спектра инновационных технических и технологических разработок двойного использования арсенала военно-промышленного комплекса.

Для Украины, как страны с переходной экономикой, производственная автаркия и создание замкнутых производственных циклов в наукоемких отраслях промышленности сегодня невозможным как из-за высокой стоимости научных исследований и технологического оборудования, постоянного увеличения количества жизненно необходимых технологий, так и сокращения сроков износа при использовании наукоемкой продукции. Украина, имея действующий научный, технический потенциал и производственные мощности, обладает многими условиями, необходимыми для участия в международной кооперации. В этом смысле международная производственная кооперация и научно-техническое сотрудничество с Российской Федерацией, странами СНГ и дальнего зарубежья помогают более взвешенно распределять все возрастающие затраты, а также оптимально концентрировать научно-технические достижения и квалифицированную рабочую силу в наукоемких отраслях промышленности.

Н. Половинчак, влас. кор. СІАЗ НБУВ

Українсько-турецькі відносини в контексті економічних наслідків північноафриканських потрясінь

Дестабілізація політичної ситуації в Північній Африці і на Близькому Сході демонструє не лише початок глобальних процесів перерозподілу впливу в регіоні, а й обіцяє обернутися серйозними економічними наслідками. Ситуація стала просто непрогнозованою і, схоже, некерованою. Про «жасминову революцію» заговорив Китай, мітинги і акції протесту пройшли в Марокко, російські політологи розглядають можливість повторення єгипетського чи туніського сценарію в Росії. Ніхто зараз не може достеменно сказати, в якій країні спалахне чергове збройне протистояння і що робитимуть представники нової влади, яка прийде на зміну повалених.

А це означає водночас, що важко однозначно прогнозувати і вплив цих політичних подій на світові економічні та фінансові тенденції, зокрема і через складнощі визначення нових можливих проблемних точок регіону. Недаремно аналітики New-York Times, наголошують на тому, що проблема із закритими режимами Близького Сходу полягає в їх непередбачуваності та відсутності об'єктивних даних для прогнозування. Адже влада намагається приховати справжню соціальну ситуацію в країні і показати, що вона

контролює всі сфери життя. Це приваблює великих інвесторів, яких влаштовує стабільність, проте призводить до несподіваних соціальних вибухів. Тому передбачити, хто стане наступним, дуже важко.

Перший з наслідків, який впадає у вічі, – події в регіоні призведуть до перерозподілу туристичних потоків, головним чином на користь Туреччини і країн Євросоюзу. За даними ABTA's Travel Trends Report, у 2011 р. очікувалася висока туристична конкуренція між Туреччиною, Єгиптом і Тунісом. Наразі ж для стабілізації обстановки у Тунісі та Єгипті необхідно мінімум півроку, зокрема, і для передачі влади демократичним шляхом через процедуру виборів. Відтак туристичний сезон-2011 у цих країнах буде зірваний, що, у свою чергу, негативно вплине на стан малого бізнесу, який обслуговує туристичні потоки, та на приплив валюти. Очікуване у зв'язку з цим погіршення соціально-економічних показників може затягнути процес стабілізації ситуації до кінця 2011 р.

Перерозподіл туристичних потоків, швидше за все, відбудеться на користь Туреччини, а також низки країн-членів ЄС, зокрема Греції та Іспанії, що відчувають очевидні труднощі, пов'язані з високим борговим навантаженням на бюджет. Тож збільшення припливу туристів до цих країн дасть змогу значною мірою реанімувати сектор малого бізнесу, стимулювати розвиток економіки та знизити безробіття. Це позитивно позначиться на економічних показниках країн, що поліпшить ситуацію в єврозоні в цілому.

Проте паралельно зростатимуть й інші потоки, далеко не такі бажані – нелегальних мігрантів. За даними міграційних служб ЄС, понад 15 тис. громадян африканських країн намагаються переселитися в Європу – війна в регіоні підніме цю цифру до сотень тисяч, отже, істотно зростуть витрати на їхнє тимчасове утримання та повернення на батьківщину.

Та й загалом перспективи, пов'язані із дестабілізацією у близькосхідному регіоні, примушують європейські уряди та експертів дивитися в майбутнє з відвертою тривоگوю. Основні економічні загрози для ЄС лежать в енергетичній площині – Африка забезпечує 15 % енергоринку ЄС, отже, якщо поставки зупиняться, європейська економіка відчужує, як мінімум, дискомфорт внаслідок дефіциту. Причому проблеми торкнуться не лише Європи.

Закономірною реакцією на заяви про можливе зупинення нафтовидобутку з боку Лівії стало зростання світових цін на нафту – як повідомив Euronews з посиланням на телеканал «Аль-Арабія», М. Каддафі сповнений рішучості виконати свою погрозу і вивести з ладу нафтові об'єкти країни. Від припинення імпорту газу з Лівії виграє російський «Газпром» і газові компанії Франції, які контролюють значну частину ресурсів, що надходять в Італію через підводні газопроводи Transmed та Алжир – Сардинія – Італія (Galsi).

Інформація про можливі диверсії на підприємствах нафтогазового комплексу та трубопроводах Лівії підняла ціни на нафтові ф'ючерси марки Brent з поставками у квітні на торгах в Chicago mercantile exchange до

найбільшого за два роки показника, і це, попереджають експерти, далеко не межа. І хоча світова економіка зможе витримати зупинку нафтових свердловин у Лівії, можливі заворушення в Саудівській Аравії, яка забезпечує 20 % світової нафти, загрожують непередбачуваними наслідками. Адже, на думку експертів Bloomberg, зростання цін на нафту на 20–30 дол. може призвести до нової хвилі економічної рецесії.

Нинішній сировинний ажіотаж вже викликав паралелі із тим, що спостерігався 2008 р., коли перед початком падіння на світових біржах сировина стрімко дорожчала. Тепер загальна тенденція, на думку експерта MiraeAssetSecurities В. Белчера, вимальовується дуже схожа. Проблема в тому, що наприкінці 2010 р. важко було очікувати таких стрімких революцій в арабському світі: експерти The Brookings Institution в прогнозі на 2011 р. відзначали, що політичні режими в регіоні будуть стійкими, і тому ці держави привабливі для інвестицій.

Ситуація в країнах арабського світу спровокувала ланцюгову реакцію: у зв'язку із подіями там падає курс євро; окрім зростання цін на нафту, від народних хвилювань страждають банки, транспортні і туристичні підприємства. Втратили в ціні акції групи Air-france – KLM на французькій біржі, така ж ситуація з акціями Lufthansa на біржі у Франкфурті. «Ринок повністю сфокусувався на ситуації на Близькому Сході і в Лівії», – зазначають аналітики Токійського банку.

Для України потрясіння в країнах Близького і Середнього Сходу матимуть значення в контексті їх важливості як торгових партнерів. Зовнішньоторговельний оборот України з країнами регіону в 2010 р. перевищив 10 млрд дол. Ринки арабських країн і держав Близького і Середнього Сходу споживають значну частину української сировинної продукції, а інтерес низки близькосхідних держав до технологічного потенціалу України в електроенергетиці, військово-стратегічній, ракетно-космічній, авіабудівній галузях відкриває можливості істотного поліпшення структури експорту в близькосхідний регіон. Внаслідок особливостей кліматичних умов держави Перської затоки залежні від імпорту продуктів: регіон імпортує майже 85 % необхідного продовольства, й аграрний сектор – ще одна сфера для взаємовигідного співробітництва, особливо враховуючи український потенціал. Тема спільних проектів на цьому напрямі актуальна, розглядаються різні пропозиції щодо її практичної реалізації, серед яких як пряме постачання, так і вирощування певних культур «на замовлення». Україна також зацікавлена у використанні кредитно-інвестиційних ресурсів країн Близького і Середнього Сходу, насамперед Туреччини і країн Перської затоки.

Варто лише подивитися на географію зарубіжних поїздок вищих посадовців України і візитів іноземних делегацій до Києва упродовж останніх двох років (ОАЕ, Катар, Оман, Саудівська Аравія, Кувейт, Ліван, Лівія,

Єгипет, Сирія, Туреччина та інші) і стане зрозуміло, наскільки Близький Схід важливий для України.

Як наголосив колишній дипломат, народний депутат Л. Кожара, який відповідає у фракції Партії регіонів за питання міжнародної політики, Україна зацікавлена в стабільності в державах Північної Африки, які є традиційними партнерами нашої країни. «Лівія – наш партнер, це величезний ринок, по-перше, для сільського господарства, це ринок наших технологій, які там визнаються, що працюють у цих країнах, і у нас дійсно існували домовленості, у тому числі і з керівництвом Лівії, і була надія, що триватиме співпраця», – додав він.

Вже можна з упевненістю говорити, що зміна влади в Єгипті ставить перед Україною завдання збереження присутності на місцевому ринку озброєнь. Після втечі Х. Мубарака з країни у близькосхідних та європейських ЗМІ з'являються матеріали, в яких екс-президента звинувачують в незаконному придбанні часток власності державних компаній, у тому числі оборонних і автоскладальних заводів. Наразі командування Збройних сил, до рук якого перейшла влада в Єгипті, не зацікавлене в ревізії контрактів, раніше підписаних Х. Мубараком. Проте протягом декількох найближчих місяців в Єгипті почнеться підготовка нових президентських виборів, отже, варто очікувати, що капітали і контракти колишнього президента обов'язково стануть предметом передвиборних баталій. Чи зачеплять можливі ревізії танкобудівні заводи Abu Zaabal і Kader Factory for Developed Industries, що працюють з Україною, наразі важко спрогнозувати. Але беручи до уваги високий рівень конкуренції на світовому ринку зброї, Україні варто бути готовою до можливих спроб перерозподілу його африканського та близькосхідного сегмента.

Сьогодні, прогнозуючи розвиток відносин України з державами регіону, слід враховувати ще один важливий наслідок низки революційних подій – на тлі дестабілізації політичної обстановки в країнах Північної Африки і Близького Сходу відбувається стрімке зростання геополітичного впливу Туреччини.

Туреччина є одним з найважливіших для України регіональних партнерів, співпраця з яким набуває особливого значення. Вона – найближчий сусід, історично пов'язана з Україною і належить до п'ятірки країн, з якими відносини останнім часом розвивались найінтенсивніше. За оцінками журналу Economist, турецька промисловість та сфера послуг цього року покажуть найбільший приріст, який буде вимірюватися двозначними цифрами.

Саме тому В. Янукович мріє про збільшення товарообігу між країнами до 20 млрд дол. за 10 років. Наразі ж, за 2010 р. товарообіг між державами становить 5 млрд дол. Найбільші обсяги турецьких інвестицій вкладено в будівельну сферу, зв'язок, харчову, хімічну та нафтохімічну промисловість, металургію та обробку металів, оптову торгівлю України.

Туреччина потребує ринків збуту для своєї продукції й у цьому контексті відводить торговельним відносинам з Україною важливу роль: Україна – перспективний ринок збуту сільськогосподарської, трикотажної продукції, побутової техніки. Зона вільної торгівлі з Україною важлива для промисловості Туреччини, тож не дивно, що домовленості, досягнуті під час візиту турецького прем'єр-міністра Р. Т. Ердогана у січні цього року до Києва, торкалися і зазначеного питання.

Водночас є сенс взяти до уваги застереження тих експертів, які вказують, що для України ця угода створює загрозу таким сферам національної економіки, як сільське господарство, легка промисловість, машинобудування. Тому українська дипломатія пов'язує підписання угод з прийняттям турецькою стороною низки рішень, які мають компенсувати можливі економічні втрати України. Зокрема, Київ наполягає на тому, що Анкара повинна зняти ввізне мито на експорт українського металу і металопродукції на турецький ринок, відкрити доступ українським компаніям до турецьких проектів із будівництва транспортної інфраструктури, зокрема мостів, активізувати співробітництво в оборонно-промисловій сфері. Нагадаємо, що найбільшими українськими компаніями, що здійснюють експорт своїх товарів до Туреччини, є «Запоріжсталь», «Маріупольський МК ім. Ілліча», «Індустріальний союз Донбасу», «Арселор Міттал Кривий Ріг», «Донецьксталь», «Одеський припортовий завод», ТОВ СП «Нібулон», концерн «Стірол», ВАТ «Азот», ЗАТ «Каргілл» та ін.

Саме для посилення торгівлі країни мають намір створити постійну поромну переправу Чорним морем для підсилення торговельних зв'язків між Північною Європою та Близьким Сходом. Міжурядовою угодою про організацію міжнародного прямого вантажного залізнично-поромного сполучення між країнами передбачені умови та правила для здійснення безперешкодного транспортування вантажів, пропуску рухомого складу територіями держав, використання портової інфраструктури. Цікаво, що наприкінці 2010 р. В. Янукович вже домовився з Латвією про переправлення вантажів залізницею в українські порти – отже, ця лінія може протягнутися аж до Туреччини.

До речі, Україна за результатами вже згадуваного візиту отримала гарантії співпраці у сфері військової техніки. Президент України та прем'єр Туреччини погодилися спільно працювати над кількома проектами, здебільшого це будуть поставки наших літаків, ракетних систем та танків до турецької армії, а також розроблення нових систем зброї на замовлення. Поперше, йшлося про основний танк Т-64БМ «Булат», який Київ намагається вивести на світові ринки. Раніше інший танк Т-84 «Ятаган» програв тендер на поставки армії Анкари, проте тепер Туреччина, схоже, готова закупати українські броньовані машини.

Окремою великою інвестицією в Україну може бути закупівля Анкарою нових ракетних комплексів військового призначення. Київ поки не може

розробити та вивести в серійне виробництво власний ракетний комплекс. Не виключено, що це можна буде зробити за турецькі кошти і тоді вже торгувати ним на світових ринках зброї. Для Анкари це дасть змогу утвердитися як регіональному лідеру і поки Туреччина не має коштів купувати американську зброю, приглядатиметься до українських зразків.

Україна та Туреччина мають значні перспективи подальшого співробітництва. Вони визначаються насамперед статусом Туреччини як дружньої держави, динамічного торговельного партнера, справляючи разом з тим дуже великий вплив на певні етнополітичні процеси всередині України. Сьогодні досвід українсько-турецького партнерства потрібно берегти, примножувати і продовжувати. Таким чином, дружні, добросусідські відносини між нашими державами, взаєморозуміння та взаємоповага на рівні обох народів є запорукою миру, стабільності та економічного процвітання в Чорноморському регіоні.

На сьогодні Туреччина є впливовим і важливим стабілізуючим чинником у Чорноморському регіоні, надійним політичним і економічним партнером України. Інтереси Туреччини й України багато в чому можуть збігатися в пошуку балансу сил у новій геополітичній ситуації, що склалася в останні роки. Тому для України важливо послідовно та конструктивно вибудовувати відносини з країною, яку Київ на офіційному рівні називає стратегічним партнером.

Загалом політичні зміни в Близькосхідному регіоні та в Північній Африці ставлять перед Україною завдання вироблення стратегії, яка б надала можливість зберегти та зміцнити тут свої позиції.

Проблеми державотворення

УДК: 327.83:35.07

О. Карпенко, канд. наук з державного управління, доцент кафедри управління документно-інформаційними комунікаціями Академії муніципального управління

Цивілізований лобізм як механізм державного регулювання взаємовідносин бізнес-еліти та органів публічної влади в Україні

В основі ухвалення державно-управлінських рішень лежить процес представництва суспільних інтересів – донесення до держави тих уявлень, цінностей, проблем, які є істотними для населення. У системі представництва інтересів можна виділити два різновиди: систему політичного і функціонального представництва інтересів. Система політичного представництва інтересів характеризується публічністю і містить різні форми політичної участі населення, зокрема вибори органів влади, діяльність політичних партій і їх представників, політичне лідерство і т. д. Функціональне представництво інтересів полягає в наявності системи прямих, не опосередкованих політичними виборами зв'язків між групами інтересів та органами державного урядування. Лобізм є механізмом функціонального представництва інтересів, впливу на органи влади. Саме таке представництво, з огляду на тенденцію до технологізації сучасної політики, на думку ряду дослідників, є найбільш ефективним способом представництва інтересів. Однією з визначальних складових системи представництва інтересів є лобізм, під яким розуміють широко визнаний засіб формального і неформального впливу груп інтересів на владні структури з метою прийняття необхідних їм рішень; цілеспрямований вплив політичних і соціальних сил на законодавчі, виконавчі і державні органи влади з метою задоволення своїх інтересів [1, с. 114; 2, с. 18; 3, с. 55].

У проекті закону України «Про регулювання лобістської діяльності в Україні» народний депутат України (Партія регіонів) В. Коновалюк визначає основні трактування понятійно-категоріального апарату зазначеної проблематики:

- лобіювання – законний вплив зареєстрованих та акредитованих в установленому порядку осіб (лобістів), який здійснюється на замовлення, на органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових і

службових осіб під час розроблення та прийняття (участі у прийнятті) ними нормативно-правових актів;

- лобіст – фізична або юридична особа, зареєстрована у визначеному цим законом порядку, яка на замовлення здійснює законний вплив на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб під час розроблення та прийняття (участі у прийнятті) ними нормативно-правових актів;

- лобістська діяльність – підприємницька діяльність з надання лобістських послуг;

- лобістський контакт – усний чи письмовий (враховуючи засоби електронного зв'язку) зв'язок лобіста з посадовою або службовою особою органу державної влади та місцевого самоврядування, який здійснюється з приводу розроблення та прийняття нормативно-правового акта;

- лобістські послуги – діяльність лобіста, яка включає в себе лобіювання (у тому числі будь-які лобістські контакти чи спроби лобістських контактів) та інші заходи з підготовки та планування лобіювання (в тому числі проведення будь-яких досліджень, підготовки аналітичних та інших матеріалів, розроблення проектів нормативно-правових актів, поширення інформації через засоби масової інформації та інша діяльність) [4].

На думку О. Войнич, лобізм розглядається «...як особлива система та практика реалізації інтересів окремих організацій і різноманітних груп громадськості шляхом цілеспрямованого впливу на законодавчі та виконавчі органи державної влади, як невід'ємна складова політичного процесу демократичного суспільства та специфічний вид зв'язків з громадськістю. Як політичне явище, лобізм, незалежно від ступеня й рівня своєї легітимності, заснований на прагненні представників політичних, корпоративних та суспільних інтересів забезпечити легітимну взаємодію у процесах ухвалення рішень. Взаємодія лобістів з громадянським суспільством розглядається як демократичні гарантії участі громадських об'єднань у процесах ухвалення рішень, оскільки, з погляду представництва інтересів громадськості на рівні політичних інститутів, кожний громадянин повинен мати реальну можливість захисту власних фундаментальних та соціальних прав.

Концептуальні підходи до сутності лобізму характеризуються його визнанням як політичної категорії та парадигми політичного розвитку, становлення громадянського суспільства та легітимації лобіювання у державно-управлінській практиці. Такі підходи виокремлюють специфіку наукових теорій зарубіжних та вітчизняних дослідників щодо суперечливої дуалістичної природи політичного представництва інтересів, згідно з якою представницькі групи можуть бути політичним інститутом і лобі-групами як виразниками корпоративних та суспільних інтересів. Осмислення сутності лобізму в державно-управлінській науці реалізується через поглиблення уявлень щодо легітимності лобі-діяльності в контексті розвитку політичної

культури як синтезу політичної свідомості і політичної поведінки влади та суспільства [5, с. 3–9].

Усталені традиції лобістських відносин у політикумі провідних країн світу та прозорість впливу представницьких груп визначає позитивність сприйняття західним суспільством зазначених процесів. Діаметрально протилежне ставлення до лобізму спостерігається в Україні з боку пересічного українського громадянина, завдяки існуванню тут його прихованої (тіньової) форми, заснованої на незаконному тиску та корупції.

Типологія лобізму є досить різноманітною. За національно-територіальним принципом моделі лобізму розділені на англосаксонську і континентальну. Англосаксонська модель характеризується наявністю формальної процедури реєстрації груп тиску, що лобіюють в органах державної влади.

Особливістю континентальної моделі є створення спеціалізованих інститутів в органах державної влади, що виконують функцію акумуляції інтересів громадянського суспільства. Хоча лобізм виник ще в другій половині XIX ст. у Великій Британії, але був узаконений лише в середині XX ст. у США в акті «Про регулювання лобіювання» (1946 р.) [1, с. 116, 121]. На сьогодні ще у Канаді, Угорщині, Польщі та Литві законом безпосередньо унормовано лобістську діяльність (табл. 1), але в більшості інших країн ЄС, Швейцарії, Сербії та Австралії існує цілий ряд нормативних положень, що регулюють вплив представницьких груп на органи державної влади.

Таблиця 1

Перелік законів з регулювання лобізму в країнах світової спільноти

Країна	Державний орган	Рік	Подія
США	Конгрес	1946	Ухвалено закон (акт) «Про регулювання лобіювання» (Federal Regulation of Lobbying Act) [7, с. 21].
		1995	Ухвалено закон (Акт) «Про розкриття лобіювання» (Lobbying Disclosure Act) [8].
Канада	Парламент	1988	Ухвалено закон (акт) «Про реєстрацію лобістів» (Lobbyists Registration Act) [9].
		2008	Ухвалено Закон (акт) «Про лобіювання. Правила реєстрації лобістів» (Lobbying Act Regulations) [10].
Угорщина	Парламент	2006	Ухвалено закон «Про лобістську діяльність» (Act on the Lobbying Activities) [11, с. 23].
Польща	Парламент	2005	Ухвалено закон «Нормування та регулювання лобіювання» (Legislative and regulatory lobbying) [11, с. 3].
Литва	Парламент	2000	Ухвалено закон «Про лобістську діяльність» (Law on Lobbying Activities) [11, с. 27].

Позитивні наслідки законодавчої легалізації тіньового лобізму в зазначених країнах сформували позитивне ставлення громадян до процедур впливу на державні інституції. Зокрема, у литовському суспільстві за останні 10 років спостерігається розуміння того, що запобігання проявам тіньового лобіювання сприяє зниженню рівня корупції. У цій країні цивілізована лобістська діяльність стала звичайним явищем. Так, згідно з опитуванням щотижневика *Veidas*, члени парламенту та уряду вважають, що із діючих у Литві організацій, асоціацій та підприємств на першому місці за активністю впливу є Литовська конфедерація промисловців. Також лобізмом активно займаються виробники алкоголю, тютюну, харчової промисловості та посередники у сфері продажу енергоресурсів. Далі у цей перелік потрапили Литовські асоціації пивоварів, банків, власників лісів, представників середнього та малого бізнесу, нафтові та газові компанії *Orlen Lietuva* та *Lietuvos dujos*, фармацевтичні виробники, профспілки та церква [6].

У позитивному сенсі, на думку Ю. Сабанадзе, «...лобізм це здорове, нормальне, життєво необхідне явище, що виступає як інститут демократичного процесу. Він, як система організаційного оформлення, виразу і представництва різноманітних групових інтересів, є таким же невід'ємним елементом суспільства, як і наявність у ньому цих різноманітних групових інтересів, кожен з яких наполегливо прагне привернути до себе увагу влади. Лобізм у цьому позитивному сенсі є формою законного впливу «груп тиску» на управлінські рішення державних органів з метою задоволення інтересів певних соціальних структур (організацій, територіальних утворень, шарів громадян тощо)» [1, с. 117–118].

Негативне ставлення у громадян України взагалі до лобізму, як до процедури впливу, також пов'язано з особами, що його реалізують. Так, саме постаті українських олігархів, які, на думку більшості населення, розбагатіли за рахунок незаконного бізнесу, викликають найбільше роздратування та відкриту ненависть серед населення. На жаль, виникнення такого явища пов'язано з необізнаністю та недостатньою вивченістю проблем взаємодії бізнес-еліти та державної влади. Адже в сучасній науці державного управління окрім деяких наукових здобутків О. Телешуна, О. Пасхавера, та І. Рейтеровича спостерігається суттєвий брак аналітичних та прогностичних досліджень, які б розкривали проблематику впливу української бізнес-еліти (фінансової олігархії) на органи державної влади (ОДВ) та органи місцевого самоврядування (ОМС).

Процедурі взаємодії фінансової олігархії з ОДВ та ОМС, яка відбувається у законодавчій, виконавчій та силовій (рівень силових структур) площині, необхідно приділити окрему увагу (рис. 1).

Рис. 1. Сучасна концептуальна модель взаємодії фінансової олігархії та органів публічної влади

Представлена модель відображує сучасний механізм здійснення тіньового лобізму. Для запобігання незаконного впливу на ОДВ та ОМС представників фінансової олігархії необхідно вжити комплекс радикальних політико-правових заходів щодо запровадження публічного лобізму, спрямованих на обмеження тінізації сфер суспільного життя. Можна погодитись з думкою О. Гроссфельд, що загальною методологією процесу демократизації лобізму в Україні є обмеження інтервенції бізнес-інтересів у сфері державного управління і посилення ролі і безпосереднього впливу громадських організацій на процес формування і реалізації державної політики за допомогою прозорих технологій лобіювання. Інституціоналізація лобізму за допомогою встановлення, закріплення і регулювання певних норм, правил, статусів і ролей дасть змогу трансформувати тіньову лобістську діяльність у цивілізовану [7].

Проведення опосередкованого лобіювання (через осіб, яким це законодавчо дозволено) відрізнятиметься високим ступенем антикорупційної складової та сприятиме конкуренції між різними представницькими групами та особами (у тому числі представниками фінансової олігархії) під час ухвалення державно-управлінських рішень.

Державна влада, для того щоб забезпечити прозорість процесів прийняття управлінських рішень, повернення та легалізацію великої частини приватного капіталу із-за кордону (з метою залучення його у вітчизняну економіку),

повинна створити умови запровадження системи цивілізованого лобізму, за допомогою політико-правових механізмів його реалізації, а саме:

- позбавити представників фінансової олігархії проводити «тіньовий» вплив на державне управління шляхом прийняття відповідної нормативно-правової бази (зокрема ухвалення ефективного Закону України «Про регулювання лобістської діяльності»);
- гарантувати стабільність і захищеність капіталів;
- змінити систему обрання ВР України з пропорційної на мажоритарну;
- створити реєстр незалежних професійних лобістів (легальні лобістські структури);
- сформувати дієві інститути громадянського суспільства в Україні, насамперед суспільного телебачення.

Офіційно в Україні лобізм як інститут відсутній. Починаючи з 1999 р., до Верховної Ради України неодноразово подавались законопроекти, спрямовані узаконити лобістську діяльність [«Про лобіювання в Україні» № 3188 від 13.04.1999 р., «Про правовий статус груп, об'єднаних спільними інтересами (лобістських груп) у Верховній Раді України» № 3188-1 від 03.11.1999 р., «Про діяльність лобістів у Верховній Раді України» № 8429 від 09.11.2005 р.], але ці нормативно-правові акти з різних об'єктивних та суб'єктивних причин не було ухвалено парламентом.

Певне зрушення цього питання з мертвої точки відбулось нещодавно, коли Кабінетом Міністрів України було прийнято Розпорядження «Про схвалення Концепції проекту закону України «Про вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів (Про лобіювання)» № 448-р від 22 квітня у 2009 р». На даний час урядовий законопроект проходить громадське обговорення [8]. Разом з тим 20 жовтня 2010 р. народний депутат від Партії регіонів В. Коновалюк зареєстрував у Верховній Раді України проект закону України «Про регулювання лобістської діяльності в Україні» [4], який містить основні норми, викладені в урядовому законопроекті, проте сфера його поширюється не тільки на ОДВ, а й на ОМС.

Можна прогнозувати, що прийняття Закону «Про лобіювання» або Закону України «Про регулювання лобістської діяльності в Україні» стане ефективним правовим механізмом регулювання взаємовідносин представницьких груп (у тому числі фінансової олігархії) з публічною владою (Верховною Радою України; Адміністрацією Президента України; Кабінетом Міністрів України; міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади; Верховною радою Автономної Республіки Крим; Радою міністрів Автономної Республіки Крим; сільськими, селищними, міськими, районними та обласними радами), зокрема:

- законодавчо закріпить правові засади, структуру, межі, види, форми, засоби та інструменти лобістської діяльності в Україні;

- визначить права, обов'язки, відповідальність та гарантії діяльності лобістів;
- зменшить корупцію та тіньовий вплив олігархів на діяльність публічної влади, завдяки прозорим контактам лобістів з державними службовцями;
- підвищить рівень впливу окремих громадян, різних груп та соціальних верств населення на державне управління;
- сприятиме наповненню державного бюджету України за рахунок оплати олігархами офіційних лобістських послуг.

При цьому варто враховувати, що в разі відсутності в країні системи цивілізованого лобізму нові ризики для корупційних зловживань під час прийняття державно-управлінських рішень можуть виникнути вже найближчим часом у контексті закінчення у 2012 р. мораторію на продаж землі.

Список використаних джерел

1. *Сабанадзе Ю. В.* Інституціоналізація груп інтересів в умовах перехідного суспільства : дис... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / Ю. В. Сабанадзе / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького – К., 2008. – 196 с.
2. *Селезнева Л. М.* Профессиональный лоббизм: проблемы становления в России / Л. М. Селезнева, Э. О. Сухарева // Политическое обеспечение бизнеса. – М. : Изд-во МАИ, 1995. – С. 15–37.
3. *Шамхалов Ф. И.* Лоббизм во взаимодействиях государства и бизнеса (материалы к лекциям и семинарам) / Ф. И. Шамхалов // Российский экономический журнал. – 1999. – № 1. – С. 43-59.
4. Проект Закону про регулювання лобістської діяльності в Україні [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – 2010. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=38796. – Назва з екрана.
5. *Войнич О. М.* Цивілізований лобізм як чинник політичної культури: концептуальний та прикладний виміри : автореф. дис ... канд. політ. наук : спец. 23.00.03 / О. М. Войнич ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – 21 с.
6. Лоббизмом больше всех занимается конфедерация промышленников [Электронный ресурс] // интернет-портал «DELFI». – 2011. – 17 янв. – Режим доступа: <http://ru.delfi.lt/archive/print.php?id=40906441>. – Загл. с экрана.
7. *Гросфельд О. В.* Становлення лобізму в сучасній Україні : автореф. дис... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / О. В. Гросфельд / Таврійський національний ун-т ім. В. І. Вернадського – Сімф., 2009. – 19 с.
8. Проект Закону України «Про вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів» («Про лобіювання») [Електронний ресурс] // Інститут професійного лобіювання та адвокасі. – 2010. – Режим доступу: <http://www.lobbying.in.ua/node/9>. – Назва з екрана.

Коментарі спеціалістів на звернення громадян *

Пенсійне законодавство

Норми, методика та порядок нарахування пенсії

Чи зараховується особам рядового і начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту до вислуги років для призначення пенсії час їх роботи у статусі службовців (за вільним наймом) на атестованих посадах у самостійних державних пожежних частинах, які були створені на базі професійних пожежних частин?

Види служби та періоди часу, які зараховуються до вислуги років для призначення пенсії особам рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, встановлено Законом України від 9.04.1992 р. № 2262-ХП «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби та деяких інших осіб» (ст. 17). Час перебування в статусі службовців (за вільним наймом) на посадах, що заміщуються рядовим і начальницьким складом, у підрозділах державної (воєнізованої) пожежної охорони, особам рядового і начальницького складу згідно із зазначеним Законом до вислуги років для на призначення пенсії не зараховується.

Міністерство надзвичайних ситуацій України

* * *

Чи існує можливість одержання недоотриманої пенсії, що належала пенсіонерові і залишилася недоотриманою у зв'язку з його смертю, у разі якщо термін звернення як члена сім'ї, що проживав разом з пенсіонером на день смерті, минув?

Відповідно до ч. I ст. 52 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», сума пенсії, що належала пенсіонерові й залишилася недоотриманою у зв'язку з його смертю, виплачується – по місяць смерті включно членам його сім'ї, які проживали разом з пенсіонером на день його смерті, у тому числі непрацездатним членам сім'ї, зазначеним у ч. II ст. 36 цього Закону, які перебували на його утриманні, незалежно від того, проживали вони разом з померлим пенсіонером чи не проживали.

У разі відсутності членів сім'ї, зазначених у ч. I цієї статті, або у разі не звернення ними за виплатою вказаної суми в установленій ч. II цієї статті строк, сума пенсії, що належала пенсіонерові і залишалася недоотриманою у зв'язку з його смертю, входить до складу спадщини.

У разі якщо за одержанням недоотриманої пенсії звернулися, коли термін звернення як члена сім'ї, що проживав разом з пенсіонером на день смерті, минув, то для виплати недоотриманої пенсії відповідно до ч. 1 ст. 52 Закону підстави відсутні.

Виплату недоотриманої пенсії можливо буде провести за умовами подання свідоцтва про право на спадщину – недоотриману пенсію.

Свідоцтво про право на спадщину (як за законом, так і за заповітом) є для усіх організацій, посадових осіб і громадян законною підставою вважати спадкоємцями померлого лише вказаних у свідоцтві і тільки на те майно, що зазначено у свідоцтві.

Пенсійний фонд України

Нормативно-правове регулювання житлово-комунальними послугами

Як врегульовано нормативно-правовими актами питання відключення квартири від мереж централізованого опалення в разі, якщо дозвіл на ці роботи був наданий до набрання чинності наказу Міністерства з питань житлово-комунального господарства від 31.10.2007 р. № 169?

На час отримання дозволу на відключення квартири від мереж централізованого опалення питання відключення від мереж централізованого опалення було врегульовано Правилами надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2005 р. № 630 (далі – Правила), та Порядком відключення окремих житлових будинків від мереж централізованого опалення та постачання гарячої води при відмові споживачів від централізованого тепlopостачання, затвердженим наказом Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 22.11.2005 р. № 41 (далі – Порядок).

У разі, якщо дозвіл на відключення квартири від мереж централізованого опалення було отримано 27.09.2007 р., то роботи з відключення квартири від мереж централізованого опалення мали бути проведені та оформлені у відповідності до чинних на той час нормативно-правових документів.

Відповідно до п. 2.2.1 вказаного Порядку при позитивному рішенні міжвідомчої комісії щодо надання дозволу на відключення від мереж централізованого опалення, заявнику надається перелік організацій, до яких слід звернутися для отримання технічних умов для розроблення проекту індивідуального (автономного) тепlopостачання і відокремлення від мереж ЦО ІГВП.

Згідно з п. 2.2.2 зазначеного Порядку підставою для відмови у наданні дозволу на відключення від мереж ЦО і ГВП є неможливість забезпечення, у разі відокремлення даного приміщення (секції, під'їзду) від внутрішньобудинкових мереж ЦО і ГВП, безперебійної роботи інженерного обладнання сусідніх приміщень або будинку в цілому.

Відповідно до п. 2.3 Порядку отримання технічних умов може виконуватись безпосередньо заявником або відповідно до договору проектною чи проектно-монтажною організацією.

Згідно з п. 2.4.1 Порядку разом з проектом індивідуального (автономного) теплопостачання надаються:

- технічні рішення з розрахунками щодо реконструкції існуючої системи теплопостачання: перенесення транзитних стояків, їхня ізоляція, можливе перекладання розподільчих трубопроводів, стояків, заміна дросельних діафрагм, елеваторів, тепло лічильників тощо;
- проект теплоізоляції огорожувальних конструкцій, які відокремлюють приміщення з індивідуальним (автономним) теплопостачанням від сусіднього та, можливо, і зовнішніх огорожувальних конструкцій;
- значення тепловіддачі транзитних стояків та трубопроводів, які проходять приміщенням з індивідуальним (автономним) теплопостачанням, і, якщо треба, теплові навантаження місць загального користування;
- розраховані теплові навантаження об'єкта (квартири, нежитлового приміщення, секції, будинку).

Відповідно до 2.4.2 Порядку проект узгоджується з усіма організаціями, які видали технічні умови на підключення будинку до зовнішніх мереж (слід зазначити, що до звернення заявника додавався лише проект газопостачання квартири).

Згідно з п. 2.5 Порядку відключення приміщень від внутрішньобудинкових мереж ЦО і ГВП виконується монтажною організацією, яка реалізує проект, за участі представника власника житлового будинку або уповноваженої ним особи, представника виконавця послуг з ЦО і ГВП та власника, наймача (орендаря) квартири (нежитлового приміщення) або уповноваженої ними особи.

Згідно з п. 2.6 Порядку після закінчення робіт складається акт про відключення квартири (нежитлового приміщення, секції, під'їзду, будинку) від мереж ЦО і ГВП (дод. 4) і в десятиденний термін подається заявником до комісії на затвердження.

Згідно з п. 2.7 Порядку після затвердження акта на черговому засіданні комісії сторони переглядають умови договору про надання послуг з централізованого теплопостачання.

Одночасно зазначаємо, що акт про відключення квартири від мереж централізованого опалення оформлюється належним чином, акт затверджується комісією, зазначається номер та дата протоколу міжвідомчої

комісії, що надала дозвіл на відключення, прізвище та ініціали голови комісії, дата оформлення акта, інформація про кількість та діаметри відключених трубопроводів, а також підписи представника виконавця послуг з ІДО і ГВП та власника квартири.

До того ж слід звернути увагу на те, що переобладнання системи опалення призводить до розбалансування внутрішньобудинкової системи опалення, яка належить до інженерної системи будинку як цілісного майнового комплексу.

Згідно з вимогами відповідних будівельних норм під час проектування будинку, в якому передбачається централізоване теплопостачання, усі стояки та внутрішні розподільчі мережі опалення гідравлічно ув'язані для забезпечення стабільної роботи внутрішньобудинкової системи загалом.

Будь-яке втручання в неї шляхом зміни гідравлічного опору (від'єднання від системи централізованого опалення) погіршує роботу системи загалом, чим порушує права інших мешканців, що є недопустимим за Цивільним кодексом України.

Окрім того, відповідно до п. 28 Правил, споживачі, які встановили у квартирі багатоквартирного будинку індивідуальні (автономні) системи опалення, оплачують послуги з централізованого опалення місць загального користування будинку відповідно до методики, що затверджується центральним органом виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства.

Методика розрахунку кількості тепла, спожитого на опалення місць загального користування багатоквартирних будинків, та визначення плати за їх опалення затверджена наказом Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 31.10.2006 р. № 359, зареєстрованим у Міністерстві юстиції 27.11.2006 р. за № 1237/13111.

З метою захисту прав усіх мешканців багатоквартирних будинків, а також припинення масового порушення вимог ст. 41 Конституції України щодо недопущення під час використання власності завдання шкоди правам громадян, інтересам суспільства та погіршення екологічної ситуації, ст. 369 Цивільного Кодексу України щодо заборони розпоряджатися спільною сумісною власністю без згоди усіх співвласників, ст. 6 Закону України «Про теплопостачання» щодо оптимального поєднання систем централізованого, помірно централізованого, децентралізованого та автономного теплопостачання відповідно до затверджених місцевими органами виконавчої влади схем теплопостачання, а також у зв'язку із значною кількістю звернень громадян, що постраждали внаслідок встановлення систем індивідуального опалення (погіршення роботи мереж централізованого опалення внаслідок встановлення індивідуального опалення, пошкодження будівельних конструкцій під час проведення робіт та ін.), звернень про надання матеріальної допомоги від малозабезпечених та соціально незахищених громадян, що проживають у будинках, які переводяться на індивідуальне

опалення, та з метою зменшення негативного впливу на технічний стан житлового фонду і комунальної інфраструктури населених пунктів до Правил та Порядку постановою Кабінету Міністрів України від 31.10.2007 р. № 1268 та наказом Мінжитлокомунгоспу від 06.11.2007 р. № 169 (який набув чинності з 09.12.2007 р.) відповідно було внесено зміни. Зазначені зміни передбачають відключення від мереж централізованого опалення та постачання гарячої води не у квартирах багатоквартирних будинків з ініціативи споживача, а відключення багатоквартирних будинків з ініціативи споживачів.

Проте оскільки нормативно-правові акти не мають зворотної дії, то дозволи на відключення від мереж централізованого опалення і гарячого водопостачання, надані до введення в дію наказу Міністерства з питань житлово-комунального господарства від 31.10.2007 р. № 169 (тобто до 09.12.2007р.), є чинними.

При цьому власник повинен отримати технічні умови на розроблення проекту індивідуального опалення, замовити проект відключення квартири від мереж централізованого опалення та встановлення індивідуального опалення і після його погодження у встановленому порядку має право на проведення робіт з відключення та встановлення індивідуального опалення, за умови, що проведення таких робіт можливе з дотриманням усіх будівельних, протипожежних, санітарних та екологічних норм.

Слід зазначити, що відповідно до Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про теплопостачання» та «Про житлово-комунальні послуги» повноваження щодо керування об'єктами житлово-комунального господарства, які перебувають у комунальній власності, забезпечення їх утримання та ефективної експлуатації, встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги, затвердження норм споживання та якості цих послуг, контроль за їх дотриманням, а також здійснення контролю за забезпеченням споживачів тепловою енергією відповідно до нормативних вимог покладено на органи місцевого самоврядування.

Отже, виходячи з зазначеного вище, слід звернутися до органу місцевого самоврядування для вирішення питання щодо можливості належного оформлення робіт з відключення квартири від мереж централізованого опалення, влаштування індивідуального опалення, перегляду умов договору на надання послуг з централізованого опалення та перерахунку за надання послуг з опалення місць загального користування.

Спірні питання, що виникають у сфері теплопостачання, вирішуються шляхом переговорів або у судовому порядку.

***Міністерство регіонального розвитку, будівництва
та житлово-комунального господарства України***

Правові відносини у сфері постачання та користування електричною енергією

Як вирішується питання у тому випадку, якщо споживачу відпускається електрична енергія, параметри якості якої є поза межами показників, зазначених у договорі?

Відповідно до положень ч. 1 ст. 26 Закону України «Про електроенергетику», споживання енергії можливе лише на підставі договору з енергопостачальником.

Так, згідно з положеннями п. 3 Правил користування електричною енергією для населення, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.1999 р. № 1357 (із змінами), (далі – Правила), споживання електричної енергії здійснюється на підставі договору про користування електричною енергією між споживачем і енергопостачальником, що розробляється енергопостачальником згідно з Типовим договором про користування електричною енергією (дод. 1 до Правил) і укладається на три роки. Енергопостачальники, що здійснюють постачання електричної енергії на закріпленій території, не мають права відмовити споживачу, об'єкти якого розташовані на цій території, в укладенні договору про користування електричною енергією.

Положеннями п. 38 Правил встановлено, що енергопостачальник зобов'язується забезпечувати надійне постачання електричної енергії згідно з умовами ліцензій та договором; розглядати звернення та претензії споживача щодо надання послуг, пов'язаних з постачанням електричної енергії, та приймати з цього приводу рішення у терміни, передбачені законодавством; приймати письмові та усні повідомлення (у тому числі засобами зв'язку) споживачів щодо порушення електропостачання або порушення параметрів якості електричної енергії, а також вживати заходів щодо відновлення електропостачання та приведення показників якості у відповідність до вимог нормативних документів.

Споживач електричної енергії має право на отримання електричної енергії, якісні характеристики якої визначені державними стандартами (п. 41 Правил). П. 45 Правил встановлено, що в разі відпуску споживачу електричної енергії, параметри якості якої є поза межами показників, зазначених у договорі, енергопостачальник несе відповідальність і сплачує 25 % вартості такої енергії.

Одночасно слід зазначити, що, згідно з п. 49 Правил, у разі порушення енергопостачальником умов договору споживач викликає представника енергопостачальника для складання та підписання акта-претензії споживача, в якому зазначаються терміни, види, відхилення показників з надання послуг

тощо [форму типового акта-претензії наведено у дод. 2 до Правил (додається)].

Звертаємо Вашу увагу, що, відповідно до п. 50 Правил, акт-претензія складається споживачем і представником енергопостачальника та скріплюється їхніми підписами.

У разі неприбуття представника енергопостачальника протягом 3 днів з дня звернення у містах або 7 днів – у сільській місцевості споживач має право скласти акт-претензію у довільній формі.

У разі відмови представника енергопостачальника від підписання акта, акт вважається дійсним, якщо його підписали не менше трьох споживачів або споживач і виборна особа будинкового, вуличного, квартального чи іншого органу самоврядування.

Водночас повідомляємо, що п. 51 Правил встановлено, що акт-претензія споживача подається енергопостачальнику, який у десятиденний термін усуває недоліки або надає споживачеві обґрунтовану відмову щодо задоволення його претензій.

Згідно з п. 52 Правил, у разі відмови енергопостачальника провести необхідні заміри параметрів якості електричної енергії споживач має право сам організувати проведення таких замірів. Проводити заміри параметрів якості електроенергії може організація, яка має відповідні повноваження або дозволи. У цьому випадку енергопостачальник повинен відшкодувати витрати споживача.

Крім того, повідомляємо, що згідно з положеннями підпункту 15 п. 4 Положення про державний енергетичний нагляд за режимами споживання електричної та теплової енергії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.08.1996 р. № 929 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 13.02.2006 р. № 131), завданнями та функціями Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії (Держенергонагляд) є: здійснення в межах своєї компетенції нагляду за забезпеченням надійного постачання енергії, технічним станом та організацією експлуатації електричних і теплових установок та мереж суб'єктів електроенергетики, суб'єктів відносин у сфері теплопостачання і споживачів електричної енергії, а також дотриманням суб'єктами електроенергетики, суб'єктами відносин у сфері теплопостачання і споживачами електричної енергії режимів постачання і споживання енергії, вимог Правил та інших нормативно-правових і нормативно-технічних актів з питань електроенергетики та теплопостачання.

Додатково повідомляємо, що згідно з положеннями п. 37 Правил, енергопостачальник має право, зокрема, встановлювати технічні засоби, які обмежують постачання електричної енергії споживачу в межах, передбачених договором. Враховуючи вищенаведене, НКРЕ вважає, що з метою уникнення спірних ситуацій необхідно дотримуватися вимог Правил (зокрема, положень п. 3 щодо укладення договору про користування електричною енергією). При

цьому необхідно зауважити, що умовами договору про користування електричною енергією обов'язково має бути передбачена величина приєднаної потужності та категорія надійності струмоприймачів. У разі виникнення спірних питань під час укладення договору про користування електричною енергією, щодо визначення величини приєднаної потужності, рекомендуємо звертатися до Держенергонагляду.

*Національна комісія
регулювання електроенергетики України*

* Відповіді на запитання підготовлені за матеріалами Департаменту комунікацій влади та громадськості Кабінету Міністрів України

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки й освіти

Українсько-польська транскордонна співпраця у сфері підтримки інновацій та енергоощадження. Представлено співробітництво у 2010 р. Львівського центру науки, інновацій та інформатизації з Асоціацією інновацій і трансферу технологій «Горизонти» (м. Жешув) у реалізації проекту «Енергоощадження – обмін досвідом у сфері системних рішень та успішних практик Польщі й України», фінансованого в рамках програми польської закордонної допомоги Міністерства закордонних справ Республіки Польща.

Проект «Енергоощадження – обмін досвідом у сфері системних рішень та успішних практик Польщі й України» дав змогу допомагати вітчизняним науковцям, винахідникам і новаторам у просуванні своїх розробок на міжнародні ринки і можливість вивчати позитивний, цікавий для України зарубіжний досвід. Особливістю цього проекту було те, що в його виконанні взяли участь організації з інших регіонів України, зокрема Закарпатської області (Фонд розвитку транскордонного співробітництва) та Автономної Республіки Крим (Південний інститут інтелектуальної власності).

Метою проекту стало ознайомлення з ситуацією в енергетичній галузі України та формування активних позицій у сфері енергоощадження шляхом передачі українським партнерам знань та досвіду європейських країн.

Презентації фінальної конференції можна завантажити з веб-сайту польського партнера проекту: <http://www.horyzonty.man.rzeszow.pl/?q=konferencja-podsumowujaca> (*Українсько-польська транскордонна співпраця у сфері підтримки інновацій та енергозбереження // Львівський ЦНП (<http://cstei.lviv.ua>). – 2011. – 17.01*).

* * *

На Прикарпатті створили товариство культурних взаємин з ЄС. У Городенківському районі (Івано-Франківська область) створено Товариство культурних взаємин Україна – країни ЄС: Чехія, Польща, Австрія ім. І. Борковського. Громадська організація уже пройшла державну реєстрацію. Про це повідомили в прес-службі Івано-Франківської ОДА.

Товариство створене з метою налагодження культурних взаємин із країнами ЄС, залучення інвестицій в економіку району. Його члени братимуть участь у підготовці грантів Вишеградського фонду країн Вишеградської четвірки – Чехії, Польщі, Австрії та Словаччини. Значна роль відводитиметься налагодженню міжкультурного діалогу, науковій співпраці, пропаганді української культури. Очолив товариство доктор хімічних наук, професор Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника І. Миронюк (*На Прикарпатті створили товариство культурних взаємин з ЄС // Західна інформаційна корпорація (<http://zik.com.ua>). – 2011. – 17.01.*)

* * *

Программа Visby – программа обменов Шведского института для региона Балтийского моря – открыта для участия вузов, научных организаций, а также индивидуальных исследователей, аспирантов, преподавателей и студентов. Она поддерживает проекты, обмены и участие в конференциях.

Программа Visby – это инструмент сотрудничества в области образования и научных исследований между Швецией и Республикой Беларусь, Эстонией, Латвией, Польшей, Россией, Литвой, Украиной. Она предоставляет финансирование для отдельных лиц и совместных проектов, а также способствует расширению знаний в регионе и созданию условий для совместной работы с бизнес-сообществом и обществом в целом. Программа Visby охватывает все области знаний. Приоритет отдается сотрудничеству с Россией, Украиной и Беларусью.

Типы финансовой помощи в рамках программы. Шведский институт обеспечивает три различных типа финансовой помощи: финансирование проектов, индивидуальные гранты и гранты для краткосрочных поездок.

1. Финансирование проектов.

Целью финансирования является стимулирование долгосрочного сотрудничества между университетами и университетскими колледжами. Тематических ограничений нет. Заявки на финансирование проектов могут быть представлены для реализации проектов как в области образования, так и в области научных исследований. Заявки на период 2011/2012 учебного года могут быть представлены по следующим категориям: проекты по обмену студентами, преподавателями, а также научно-исследовательское сотрудничество.

Финансируются проекты длительностью 1–2 года, количество партнерских организаций – 2–8, из них хотя бы один из Швеции. В консорциуме может

быть несколько вузов из одной страны. Основным требованием является следующее: подавать проект обязательно должен партнер из Швеции – университет или иное учреждение образования или научная организация. Проект должен включать мобильность из/в Швецию.

Сроки подачи заявок: заявки принимаются до 1 марта 2011 г., что означает, что подписанная и заполненная заявка должна быть получена Шведским институтом не позднее этой даты. Участники будут уведомлены о решении в мае – июне 2011 г.

2. Индивидуальные гранты на длительный срок.

Заявители из стран, участвующих в программе, которые хотят учиться или проводить исследования в Швеции в течение длительного периода, могут получить всю информацию по следующим адресам:

– студенты и лица, получающие магистерскую степень, – www.studyinsweden.se;

– аспиранты и постдоки – онлайн регистрация на <http://www.si.se/English/Navigation/Scholarships-and-exchanges/The-Visby-Program/Higher-Education-and-Research/Online-Application-Visby>.

3. Гранты для краткосрочных поездок.

Претенденты могут подавать заявки на гранты для непродолжительных визитов (от двух недель до 1 месяца) с целью финансирования проведения совещаний/планирования проектов, докладов на конференциях или месячного визита для обучения или проведения исследований. Заявки принимаются на постоянной основе, но не позднее чем за три месяца до начала поездки.

С более подробной информацией, в том числе с формами заявок, можно ознакомиться по адресу: <http://www.si.se/English/Navigation/Scholarships-and-exchanges/The-Visby-Program/Higher-Education-and-Research> (**Программа VISBY // Национальный научно-технический портал Республики Беларусь** (www.scienceportal.org.by)). – 2011. – 26.01).

* * *

На базі Харківського національного університету ім. Каразіна буде створена перша українсько-російська лабораторія спільних досліджень. Про це повідомив на брифінгу генеральний консул Російської Федерації В. Філіпп. За його словами, на сьогодні здійснюється робота над створенням спільних українсько-російських лабораторій у галузі спільних досліджень у сфері нанотехнологій, охорони навколишнього середовища, медицини, а також у сфері мас-медіа.

В. Філіпп зазначив, що перша спільна лабораторія буде створена на базі Білгородського державного університету й Харківського національного університету ім. Каразіна (**Освітній портал** (<http://www.osvita.org.ua/news/55920.html>)). – 2011. – 7.02).

* * *

25 січня в рамках проекту Європейського Союзу «Розробка фінансових схем та інфраструктури для підтримки інноваційної діяльності в Україні», бенефіціаром якого є Державне агентство України з інвестицій та розвитку, відбулося чергове засідання регіонального науково-практичного семінару з проблем інвестиційного та інноваційного розвитку. Організатор заходу – Харківський регіональний центр з інвестицій та розвитку (РЦІР) Держінвестицій.

Учасники заходу обговорили можливості та перспективи участі Харкова в інноваційних проектах ЄС. Вони проаналізували можливості залучення до регіону інформаційних ресурсів та технічної допомоги в інноваційній сфері, а також розглянули можливості венчурного інвестування.

За словами в. о. директора Харківського РЦІР В. Гусєва, для підвищення попиту на вітчизняну продукцію необхідно розвивати співпрацю між наукоємними компаніями з розвинутих країн та розробниками технологій з науково-дослідних інститутів, вищих навчальних закладів Харкова.

За результатами проведення семінару було прийнято рішення щодо активізації співпраці між консалтинговими компаніями, державними установами стосовно співробітництва з європейською мережею бізнес-інноваційних центрів та участі у різноманітних програмах ЄС з підтримки наукових досліджень та інновацій.

У заході взяли участь представники Харківської обласної державної адміністрації, Торговельно-промислової палати, консалтингових компаній, ділових кіл та науковці.

Довідка. Метою проекту Європейського Союзу «Розробка фінансових схем та інфраструктури для підтримки інноваційної діяльності в Україні», реалізація якого розпочалася у липні 2009 р., є поліпшення фінансового середовища для сектору інновацій та досліджень в Україні. Він включає три компоненти, які відображають його основні цілі, а саме: надання підтримки Держінвестицій, сприяння створенню в Україні пілотного інноваційного венчурного фонду та двох пілотних фондів гарантування позик для інноваційних проектів та установ у визначених регіонах.

Проект підтримує ідею, що поліпшення фінансового клімату для досліджень та інновацій має стимулювати орієнтовані на ринок дослідження, дозволяючи створити мережу між академічними інституціями, індустріями, сервіс-провайдерами і державними органами влади, підвищуючи таким чином привабливість України для іноземних та місцевих інвесторів (*У Харкові обговорили можливості та перспективи участі у інноваційних проектах ЄС // Офіційний веб-сайт Державного агентства України з інвестицій та інновацій (<http://www.in.gov.ua>). – 2011. – 28.01.*)

Діяльність науково-дослідних установ

Учасники чергового засідання президії НАН України заслухали та обговорили доповідь академіка НАНУ А. Білоуса про наукові дослідження зі створення електрофізичних функціональних матеріалів на основі оксидних систем.

Було зазначено, що результати проведених досліджень дали змогу синтезувати нові літійпровідні матеріали з високим рівнем провідності по літію, створити нові надвисокочастотні діелектрики для сучасних систем зв'язку, розробити терморегулюючі керамічні нагрівні елементи для дизельних двигунів. Разом з тим президія НАН України зауважила, що в організації досліджень існує ряд недоліків та невирішених питань.

Інститут недостатньо забезпечений сучасними засобами експериментального дослідження функціональних матеріалів на основі складних оксидних систем. У першу чергу потребують розширення та поглиблення роботи з вивчення згаданих матеріалів, зокрема зі встановлення взаємозв'язку між хімічним складом, структурою та електрофізичними властивостями матеріалів у широкому частотному і температурному інтервалах.

Розроблені матеріали частково вже поставляються вітчизняним підприємствам. Проте без освоєння зазначених технологій розпочатий комплекс робіт не можна вважати доведеним до логічного завершення.

У зв'язку з цим пріоритетом номер один для авторів розробок та особливо для керівництва інституту має стати широке їх впровадження. Для цього необхідно ще багато зробити як у науково-технологічному, так і в організаційному аспектах. Перспективою для розвитку цих робіт може стати також і міжнародне співробітництво (*Прес-реліз за підсумками засідання президії НАН України 26 січня 2011 р. // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>).*

Астрономічна наука

На черговому засіданні президії НАН України 26 січня 2011 р. члени президії НАН України та запрошені заслухали доповідь академіка НАН України Я. Яцківа про результати виконання програми «Наукові основи, методичне, технічне та інформаційне забезпечення створення системи моніторингу геосистем на території України».

Зазначалося, що програма є невеликою за розміром та обсягами фінансування, але дослідження за нею виконували наукові установи чотирьох відділень наук, що демонструє їх міждисциплінарний характер.

Було одержано низку цікавих фундаментальних і прикладних результатів у галузі наук про Космос і Землю, які знайшли відображення в публікаціях у рейтингових журналах і виступах на престижних конференціях.

Так, роботи Головної астрономічної обсерваторії та Радіоастрономічного інституту НАН України дають змогу складати середньострокові прогнози стану космічної погоди для потреб керування космічними засобами, служб керування транспортом, системами зв'язку і навігації. Створена в Морському гідрофізичному інституті НАН України система міждисциплінарного моніторингу морського середовища Азово-Чорноморського басейну дасть змогу підвищити безпеку мореплавання, полегшить пошук мінеральних ресурсів. Результати, отримані Інститутом космічних досліджень НАН України та Державного космічного агентства України, будуть використані під час підготовки та проведення космічних експериментів, а також для вирішення геодезичних завдань різного призначення. Ученими Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка розроблена екологічно орієнтована географічно-інформаційна система Шацького національного природного парку, адаптована до системи моніторингу геосистем на території України.

Президія НАН України в цілому позитивно оцінила результати виконання програми і, враховуючи актуальність і перспективність отриманих наукових результатів, запропонувала продовжити виконання розробок за цим напрямом, а також започаткувати нову цільову комплексну програму фундаментальних досліджень НАН України (*Прес-реліз за підсумками засідання президії НАН України 26 січня 2011 р. // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>)*).

Альтернативні джерела енергії

Украинский крупный бизнес начинает вкладывать деньги в альтернативную энергетику. С конца нынешнего лета к тепловым, атомным и гидроэлектростанциям, обеспечивающим энергией Украину, присоединилась и первая в стране солнечная электростанция, построенная в Крыму неподалёку от Симферополя. В скором же времени будут запущены ещё несколько ветроэлектростанций и проекты по малой гидроэнергетике.

Нацгентство по энергоресурсам договорилось со Всемирным банком о долгосрочной кредитной линии в 350 млн долл. для финансирования энергосберегающих проектов, а ЕБРР одобрил выделение 50 млн долл. на развитие альтернативной энергетики в Украине.

Первый вице-премьер А. Ключев прогнозирует, что если сейчас доля зелёной энергетики в энергобалансе страны составляет примерно 6 %, то к 2015 г. она увеличится до 20 %.

Развивать в Украине будут все три традиционных альтернативы углю и нефти – ветряную, солнечную и водную энергетику. Причём, чтобы новые проекты не лишали прибыльности существующие генерации, многие из них будут строить в регионах, страдающих от нехватки электроэнергии. Например, на юго-западе Одесской области, по словам А. Ключева, планируют построить солнечную электростанцию, подобную крымской, мощность которой через два года намерены довести до 1 тыс. МВт.

Карпатский регион, тоже страдающий от подобных проблем, хотят обеспечить за счёт энергии воды. Сейчас правительство рассматривает проект развития малой гидроэнергетики – строительство в бассейнах рек Днестр, Прут и Сирет 58 небольших электростанций, которые увеличат энергоёмкость региона на 1,6 тыс. МВт. Впрочем, гидроэнергетика будет развиваться не только в Карпатах. «Если сейчас доля работающих в Украине ГЭС и ГАЭС составляет около 7 %, то до 2020 г. она может достигнуть 12 %. В основном за счёт достройки и развития крупных проектов – Днестровской, Каневской, Ташлыкской и строительства второй Каховской ГЭС», – рассказывает исполнительный директор Ассоциации «Укрэнерго» А. Карамушка.

Вслед за правительством, заговорившим об альтернативной энергетике, ею заинтересовались и компании, которые могут или выступить в роли подрядчика, или вложить в проекты свои деньги. «Помимо Active Solar, построившей крымскую станцию, на украинский промышленный рынок планируют выйти ряд западных компаний, которые сейчас занимаются оформлением земли и согласованием проектов», – сообщила исполнительный директор компании Fuel Alternative Ю. Березовская.

Вкладывают деньги и в ветрогенерацию. Например, «Конкорд Групп» совместно с немецкой GEO NET Umwelt consulting GmbH в 2011 г. собирается ввести в эксплуатацию Сивашскую ветроэлектростанцию мощностью 350 МВт за 456 млн евро. Подобные планы есть у компании «ПланЭко» совместно с Windkraft Nord AG и ДТЭК (*Препятствия и соблазны инвестирования в украинскую альтернативную энергетику // FuelAlternative (<http://www.fuelalternative.com.ua>). – 2011. – 25.01.*)

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського опублікувала рейтинг ВНЗ України за даними всесвітньої наукометричної бази Scopus. У лідерах рейтингу опинилися Київський національний університет імені Тараса Шевченка (КНУ), Харківський національний університет імені В. Каразіна (ХНУ) і Львівський національний університет імені Івана Франка (ЛНУ). «У рейтингу публікуються наукометричні показники вищих

навчальних закладів України, упорядковані згідно з h-індексом (h – кількість статей, на які є посилання в більш ніж h публікаціях), а в його межах – по кількості цитат», – пояснюють автори рейтингу. Тобто, чим більше наукових публікацій ВНЗ і чим частіше їх цитують, тим вище місце ВНЗ в рейтингу.

База даних Scopus містить понад 41 млн реферативних записів про публікації в 18 тис. журналів 5 тис. видавництв.

Автори рейтингу підраховали, що в 2009 р. Україна за активністю публікацій учених зайняла 34-те місце у світі, 19-те – у Європі і друге – серед країн СНД (*Складено рейтинг ВНЗ України за даними всесвітньої наукометричної бази Scopus // Освітній портал (<http://www.osvita.org.ua>). – 2011. – 26.01*).

* * *

У березні 2011 р. в Івано-Франківську починає працювати програма з Управління кар'єрою (Career Management) для старшокласників, орієнтована на учнів 9–10 класів.

Програма дає змогу:

- провести практичне дослідження ринку праці відповідно до особистих зацікавлень;
- з'ясувати особливості взаємозв'язків між спеціальністю і професійною діяльністю.

Програма передбачає цикл зустрічей різного формату:

- тренінгові сесії з питань особливостей і планування професійного розвитку, вибору і прийняття рішення щодо навчання після закінчення школи, успішної адаптації до змін (щонайменше 12 год.);
- відвідання профільних підприємств та організацій, зустрічі з власниками та вищим керівництвом, провідними фахівцями з актуальних напрямів (щонайменше 21 год.);
- діагностичне опитування та індивідуальне консультування (3 год.).

Батьки, які є учасниками діагностики та індивідуального консультування, також зможуть узяти участь у першій і четвертій тренінгових сесіях (за бажанням). Можливість участі батьків у візитах та зустрічах з представниками організацій буде залежати від кількісного складу груп та потреб очікуваного результату.

Тривалість програми: березень – травень 2011 р. (*Освітній портал (<http://www.osvita.org.ua/news/55920.html>). – 2011. – 4.02*).

Наука і влада

Прем'єр-міністр Н. Азаров поручил Госуларственному агентству по науке, инновациям и информации совместно с Госуларственной службой специальной связи и защиты информации и Госуларственным

комитетом телевидення і радіовещання підготувати пропозиції по розробці проекту портала Кабінету Міністрів, відповідного мировим стандартам.

Проект повинен визначити ціль і ключові задачі портала, його основні характеристики і функціональність, архітектуру і порядок адміністрування, спрогнозувати результати впровадження. Портал буде побудований за принципом єдиного вікна, де громадяни і підприємці зможуть скористатися послугами адміністративної процедури в режимі онлайн.

Очікується, що державний портал також забезпечить оперативний доступ до відкритої інформації, що знаходиться в державних інформаційних системах, буде публікувати дані про державні послуги і умови їх отримання.

Також на ньому будуть розміщені бланки необхідних громадянам форм, анкет, заявлень і довідкові, методичні рекомендації по їх заповненню.

Державний портал повинен бути розроблений відповідно до вимогами законодавства по забезпеченню доступу до інформації про діяльність органів влади.

Це дозволить забезпечувати можливість інтеграції з уже існуючими інформаційними системами і визначати єдиний стандарт інформаційного заповнення і інтерфейсу взаємодії з користувачами (*Наш век* (<http://wek.com.ua/article/49219>). – 2011. – 5.02).

* * *

27 січня в Держінформнауки відбулася зустріч представників Державного агентства з питань науки, інновацій та інформації України та Національної академії наук України.

Учасники зустрічі обговорили підсумки та перспективи участі НАН України в реалізації Концепції електронного урядування. Також йшлося про залучення провідних науковців НАН України до проведення науково-технічної експертизи проектів Національної програми інформатизації.

В. Семиноженко, голова Держінформнауки:

«Ми разом відповідаємо за розвиток інформаційного суспільства в усіх його аспектах – взаємодію органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою та із суспільством і бізнесом, подолання цифрової нерівності, спрощення комунікації громадян і підприємців із соціальними установами та фіскальними органами, забезпечення права громадян на отримання своєчасної й неупередженої інформації».

За півроку проект електронного урядування був забезпечений відповідною законодавчою та нормативною базою. Презентовані пілотні проекти запровадження електронного документообігу, відпрацьовані організаційні підходи до створення «єдиного вікна» подання звітності.

В. Семиноженко подякував представникам НАН України за надання експертної допомоги в реалізації Концепції електронного урядування та наголосив на необхідності «синхронізації» відповідних планів заходів академії і Держінформнауки.

За підсумками засідання було вирішено укласти Договір про співробітництво між Держінформнауки та НАН України в розбудові інформаційного суспільства (*Держінформнауки: Ми відповідаємо за розвиток інформаційного суспільства в усіх його аспектах.* – В. Семиноженко // *Урядовий портал* (<http://www.kmi.gov.ua>). – 2011. – 27.01).

До уваги держслужбовця

Т. Добко, заввідділу НБУВ,
С. Горбань, завсектору НБУВ,
Ю. Левченко, мол. наук. співроб.

Світова економічна криза: причини, наслідки, шляхи подолання

Список літератури з фондів Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського 1999–2010 рр.

Зарубіжний досвід

Російська Федерація

1. Аганбегян А. Г. Об особенностях современного мирового финансового кризиса и его последствий для России / А. Г. Аганбегян // Деньги и кредит. – 2008. – № 12. – С. 3–9.

Ж13352

2. Аганбегян А. Г. Прорехи и слабости финансово-экономической системы России, обнаруженные кризисом, его первые уроки / А. Г. Аганбегян // Банк. услуги. – 2009. – № 1. – С. 7–23.

Ж14899

3. Дзарасов С. Российский кризис: истоки и уроки / С. Дзарасов // Вопр. экономики. – 2009. – № 5. – С. 69–85.

Ж26065

4. Евстигнеева Л. Стратегия выхода России из кризиса / Л. Евстигнеева, Р. Евстигнеев // *Вопр. экономики.* – 2009. – № 5. – С. 47–58.
Ж26065

5. Ершов М. Кризис 2008 года: «момент истины» для глобальной экономики и новые возможности для России / М. Ершов // *Вопр. экономики.* – 2008. – № 12. – С. 4–26.
Ж26065

6. Карабинцев Д. А. Финансовый кризис в России: плата за интеграцию или особенности политической экономики / Д. А. Карабинцев // *Вестн. Моск. ун-та. Сер. 6, Экономика.* – 2000. – № 1. – С. 23–34
Ж13866/эк.

7. Кудрин А. Мировой финансовый кризис и его влияние на Россию / А. Кудрин // *Вопр. экономики.* – 2009. – № 1. – С. 9–27 : схемы, табл.
Ж26065

8. Кулешов В. В. Мировой финансовый кризис и его последствия для России / В. В. Кулешов // *ЭКО : Экономика и орг. пром. пр-ва.* – 2009. – № 1. – С. 2–13.
Ж62452

9. Лахтунов В. О. О преодолении экономического кризиса в России / В. О. Лахтунов // *Россия XXI.* – 2000. – № 3. – С. 176–187.
Ж15218

10. Пронин С. Россия и мировой кризис / С. Пронин // *Упр. персоналом.* – 2008. – № 20. – С. 32–39.
Ж15524

11. Ханин Г. И. Экономический кризис 2008 г. в России: причины и последствия / Г. И. Ханин, Д. А. Фомин // *ЭКО : Экономика и орг. пром. пр-ва.* – 2009. – № 1. – С. 20–37.
Ж62452

12. Экономический кризис в России: экспертный взгляд // *Вопр. экономики.* – 2009. – № 4. – С. 4–30 : схемы, табл.
Ж26065

13. Бухарин Н. Мировой кризис и страны Центрально-Восточной Европы / Н. Бухарин // Свобод. мысль. – 2009. – № 1. – С. 45–54.
Ж14787
14. Бухарин Н. И. Последствия мирового кризиса в странах Центрально-Восточной Европы, Болгарии и Румынии / Н. И. Бухарин, И. С. Яжборовская // Политика: Анализ. Хроника. Прогноз. – 2009. – Т. 54. – № 3. – С. 131–142.
Ж23617
15. Вельфе В. Економічна політика і сучасні кризи в Польщі / В. Вельфе // Економіка України. – К., 2010. – № 4. – С. 30–36.
Ж28099
16. Димитрова Т. Шлях вперед після кризи – досягнення розвитку на основі структурних реформ на фінансових ринках ЄС : досвід країн Європ. Союзу / Т. Димитрова // Журн. європ. економіки. – 2010. – Т. 9, № 2. – С. 223–231.
Ж24378
17. Задоя А. О. Економічна криза в країнах Східної та Центральної Європи: спільні риси та національні особливості / А. О. Задоя, А. М. Павленко // Академ. огляд. – 2009. – № 2. – С. 117–123.
Ж15923
18. Костенко О. Антикризисні проекти Великобританії, Франції, Норвегії та Індії / О. Костенко // Географія та основи економіки в шк. – 2009. – № 7/8. – С. 53.
Ж15555
19. Корелеска Е. Стан і перспективи розвитку ринку екологічних продуктів у період світової економічної кризи : досвід європ. країн / Е. Корелеска // Журн. європ. економіки. – 2010. – Т. 9. – № 2. – С. 156–168.
Ж24378
20. Кузнецова Н. П. Исландия – первая жертва глобального кризиса / Н. П. Кузнецова // Вестн. С.-Петерб. ун-та. Сер. 5, Экономика. – 2009. – № 2. – С. 20–24.
Ж13841/экон.

21. Кузьменко В. Захист доходів найманих працівників у період фінансової кризи: досвід Німеччини / В. Кузьменко. // Україна: аспекти пр. – 2010. – № 6. – С. 47–51.

Ж14757

22. Кучменко Е. М. Ірландія і ольстерська криза, пошуки шляхів її подолання у другій половині ХХ століття : іст. огляд / Е. М. Кучменко ; НАН України ; Ін-т історії України. – К., 2000. – 98 с.

ВА599605

23. Островская Е. П. Франция: преодоление кризиса / Е. П. Островская // Мировая экономика и международ. отношения. – 2010. – № 4. – С. 52–63.

Ж27472

24. Перспективи економічної співпраці Центральної і Східної Європи після кризи: новий вимір // Економіст. – 2010. – № 4. – С. 39–43.

Ж15978

25. Постсоціалістичні країни в умовах світової фінансово-економічної кризи : матеріали першої міжнар. наук.-практ. конф. : зб. наук. пр. / заг. ред. С. О. Якубовський ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2009. – Ч. 1. – 86 с. ; Ч. 2. – 86 с.

С10910

26. Ржавський Д. М. Особливості здійснення прямих іноземних інвестицій в країнах Центральної і Східної Європи в період загострення світової фінансової кризи / Д. М. Ржавський // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 13. – С. 20–21.

Ж23721

27. Садовський З. Фінансова криза і деякі аспекти розвитку фінансового сектора Чеської Республіки / Зденек Садовський, Маріанна Дражанова // Наук. вісн. Нац. ун-ту держ. податк. служби України (економіка, право). – Ірпінь, 2009. – № 1. – С. 53–58.

Ж70599

28. Самотуга В. Н. Государственная политика посткризисной стабилизации: опыт Германии / В. Н. Самотуга // Экономика и упр. – 2010. – № 5. – С. 108–111.

Ж15735

29. Федуняк С. Європейський Союз і НАТО як інструменти кризового менеджменту в регіоні нових незалежних держав / С. Федуняк //

Політологічні та соціологічні студії. – Чернівці, 2008. – Т. 6 : Проблеми національної безпеки: регіональні та глобальні аспекти. – С. 76–87.

Ж70828

30. Фінансово-економічна криза: наслідки для країн світу та варіанти її подолання : [екон. криза в країнах Півд.-Схід. Європи, що не входять до Євросоюзу і в державах-учасниках СНД] // Людина і праця. – 2009. – № 8. – С. 17–18.

Ж14590

31. Хесин Е. С. Великобритания: от подъема к кризису / Е. С. Хесин // Мировая экономика и международ. отношения. – 2009. – № 12. – С. 50–63.

Ж27472

32. Яковлев П. П. Испания: образ кризиса и кризис образа / П. П. Яковлев // Латинская Америка. – 2010. – № 9. – С. 4–19.

Ж62393

Країни Азії

33. Акмаль В. А. Вплив Азійської фінансової кризи на формування Європейського валютного союзу : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.05.01 / В. А. Акмаль ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К., 2000. – 20 с.

РА308856

34. Акмаль В. А. Вплив Азійської фінансової кризи на формування Європейського валютного союзу : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.05.01 / В. А. Акмаль ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К., 1999. – 171 арк.

ДС70377

35. Александрова М. О. Тенденції економічного розвитку країн Південно-Східної Азії в умовах фінансової глобалізації / М. О. Александрова // Актуал. пробл. економіки. – 2008. – № 3. – С. 3–8.

Ж23291

36. Гладков И. Республика Корея. Уроки экономического кризиса / И. Гладков // Азия и Африка сегодня. – 2000. – № 5. – С. 20–25.

Ж27496

37. Каменев С. Н. Пакистан: старые беды и новый кризис / С. Н. Каменев // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 4. – С. 9–14.
Ж27496

38. Канаев Е. А. Юго-Восточная Азия в условиях мирового финансово-экономического кризиса / Е. А. Канаев, А. Е. Курилко // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2010. – № 2. – С. 38–46.
Ж27472

39. Канг Гин-тек. Уроки корейської фінансової кризи – її причини та наслідки реформування / Гин-тек Канг // Зовніш. торгівля. – 1999. – № 1/2. – С. 109–116.
Ж16330

40. Петров Н. И. Второй азиатский кризис, скорее всего, будет более серьезным, чем первый / Н. И. Петров // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 2. – С. 8–13 : фото.
Ж27496

41. Потапов М. А. Мировой экономической кризис и Восточная Азия / М. А. Потапов // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2009. – № 12. – С. 19–25.
Ж27472

42. Суслина С. С. Южнокорейская проекция мирового финансового кризиса / С. С. Суслина, В. Г. Самсонова // Проблемы Дальнего Востока. – 2009. – № 4. – С. 36–45.
Ж14030

43. Таций В. Финансовые кризисы и накопление: опыт Азии / В. Таций // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2009. – № 9. – С. 82–89.
Ж27472

44. Файзуллаев Д. А. Центральная Азия: особенности национального финансового кризиса / Д. А. Файзуллаев // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 2. – С. 14–17; Россия и мусульманский мир. – 2009. – № 5. – С. 112–121.
Ж27496; Ж69396

45. Швед Ю. АСЕАН і глобальна фінансово-економічна криза: формування стратегії подолання / Юлія Швед // Зовніш. справи. – 2009. – № 6/7. – С. 27–29.
Ж22340

Китайська Народна Республіка

46. Карлусов В. Китай: антикризисный потенциал экономики и меры борьбы с мировым кризисом / В. Карлусов // Вопр. экономики. – 2009. – № 6. – С. 125–136.

Ж26065

47. Карнеев А. Н. Китай времен мирового кризиса / А. Н. Карнеев // Политика: Анализ. Хроника. Прогноз. – 2009. – Т. 54. – № 3. – С. 143–156.

Ж23617

48. Михеев В. Мировой кризис как новые возможности для китайской экономики / В. Михеев // О-во и экономика. – 2009. – № 6. – С. 42–61.

Ж14508

49. Островский А. Выход из кризиса: специфика Китая / Андрей Островский // Проблемы теории и практики упр. – 2009. – № 6. – С. 36–48 : табл.

Ж14231

50. Островский А. В. Подготовиться к мировому кризису – китайский рецепт / А. В. Островский // ЭКО : Экономика и орг. пр.-ва. – 2009. – № 5. – С. 35–46.

Ж62452

51. Савинский С. Экономика КНР в условиях мирового кризиса. Научная конференция в ИДВ РАН / С. Савинский // Проблемы Дальнего Востока. – 2010. – № 4. – С. 149–157.

Ж14030

52. Хейфец Б. А. Китай: инновационное развитие в условиях экономического кризиса / Б. А. Хейфец, Д. М. Селихов // Проблемы Дальнего Востока. – 2010. – № 1. – С. 46–56.

Ж14030

53. Чэнь Су. Законостроительство Китая на фоне финансового кризиса / Су Чэнь // Государство и право. – 2010. – № 1. – С. 87–94.

Ж7920

Японія

54. Леонтьева Е. Кризис и реформы в банковской системе Японии / Е. Леонтьева // Мировая экономика и международ. отношения. – 2004. – № 4. – С. 57–66.

Ж27472

55. Леонтьева Е. Япония: преодоление кризиса / Е. Леонтьева // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2000. – № 8. – С. 107–113.

Ж27472

Країни Африки

56. Абрамова И. Глобальный экономический кризис и страны Африки / И. Абрамова // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2009. – № 9. – С. 90–98.

Ж27472

57. Беляков В. В. Египет: плоды либерализации и мировой кризис / В. В. Беляков // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 3. – С. 10–13; Россия и мусульманский мир. – 2009. – № 7. – С. 131–138.

Ж27496; Ж69396

58. Финансово-экономический кризис: африканский вариант // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 5. – С. 2–5 : табл.

Ж27496

Країни Середнього Сходу

59. Труевцев К. М. Экономический кризис и арабский мир: сценарии и реальность / К. М. Труевцев // Политика: Анализ. Хроника. Прогноз (Журн. политич. философии и социологии политики). – 2009. – Т. 54. – № 3. – С. 157–169.

Ж23617

60. Хрупа В. Туреччина: інноваційна переорієнтація економіки в умовах світової фінансово-економічної кризи / В. Хрупа // Зовніш. справи. – 2009. – № 12. – С. 26–29.

Ж22340

61. Юсеф Н. Н. Іран і світова фінансова криза / Н. Н. Юсеф // Політологічний вісник : зб. наук. пр. – К., 2009. – Вип. 39. – С. 473–478.

Ж68683

62. Юсеф Н. Н. Саудовська Аравія і світова фінансова криза / Н. Н. Юсеф // Наук. пр. Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – К., 2009. – Вип. 1. – С. 22–24.

Ж72223

Північна Америка

Канада

63. Хорошилов Е. Е. Финансовый сектор Канады и мировой экономической кризис / Е. Е. Хорошилов // США и Канада: экономика, политика, культура. – 2010. – № 7. – С. 67–82.

Ж62589

Мексика

64. Мельник А. О. Мексиканська криза 1995 – 1996 років : причини і наслідки / А. О. Мельник // Зб. наук. пр. Черкас. держ. технол. ун-ту. Серія : Економічні науки. – Черкаси, 2009. – Вип. 24. – Ч. 2. – С. 237–240.

Ж70822/Ек.

Сполучені Штати Америки

65. Арсенко А. Демістифікація «нової економіки» і проблема безробіття у США та Євросоюзі за умов глобальної кризи / А. Арсенко. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2010. – № 2. – С. 28–48.

Ж16127

66. Базилюк А. В. Фінансова криза у США: економічна закономірність, цілеспрямована акція чи похибки в управлінні кредитним портфелем / А. В. Базилюк, І. М. Дугін // Актуал. пробл. економіки. – 2009. – № 8. – С. 184–192.

Ж23291

67. Барановський О. І. Іпотечна криза в США: уроки для України / О. І. Барановський // Соц.-екон. пробл. сучас. періоду України. – 2008. – Вип. 1. – С. 328–336.

Ж69299

68. Варивода Я. О. Інформаційні стратегії у зовнішній політиці США та Росії за кризових умов : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.04 / Я. О. Варивода ; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2004. – 18 с.

РА332067

69. Варивода Я. О. Інформаційні стратегії у зовнішній політиці США та Росії за кризових умов : дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.04 / Варивода Ярослав Олександрович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К., 2004. – 171 арк.

ДС84393

70. Динкевич А. Финансовый кризис в США / А. Динкевич // Экономист. – 2002. – № 12. – С. 57–69.

Ж7325

71. Дорошенко І. В. Програми державного розвитку як фактор подолання економічної кризи в світовому масштабі : Американський та Європейський досвід / І. В. Дорошенко // Економіка та держава. – 2009. – № 8. – С. 8–11.

Ж24261

72. Загладин Н. В. США в эпоху глобального кризиса: от «обамомании» к «обамоскептицизму»? / Н. В. Загладин // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2010. – № 3. – С. 3–12.

Ж27472

73. Зернецька О. В. Національні антикризові стратегії та громадське телерадіомовлення : досвід США / О. В. Зернецька // Екон. часоп.-XXI. – 2010. – № 3/4. – С. 38–41.

Ж15623

74. Иваниенко К. В. Истоки современного экономического кризиса в США / К. В. Иваниенко // Упр. розв. – 2009. – № 18. – С. 33–34.

71956

75. Портной М. А. Финансовый кризис в США: причины, масштабы, последствия / М. А. Портной // США и Канада: экономика, политика, культура. – 2008. – № 12. – С. 4–18.

Ж62589

76. Тібері М. Деякі нотатки з приводу світової економічної кризи / М. Тібері // Журн. європ. економіки. – 2009. – Т. 8. – № 4. – С. 398–432.
Ж24378

77. Юрченко С. В. США и международные кризисы в биполярном мире (1940–1960-е годы) / С. В. Юрченко. – Севастополь : Флот України, 2000. – 103 с.
ВА611399

78. Яременко О. Л. Іпотечна криза у США та її вплив на економіку України / О. Л. Яременко, Т. В. Мухіна // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 3. – С. 36–47
Ж23373

Країни Латинської Америки

79. Бредіхін А.В. Неоперонізм і фінансово-економічна криза в Аргентині (2001–2003 рр.) // Наука. Релігія. Сусп.-во. – 2005. – № 1. – С. 48–52.
Ж23051

80. Особенности финансово-экономического кризиса в Венесуэле // Латинская Америка. – 2009. – № 6. – С. 32–34.
Ж62393

81. Ковальова О. Інтеграційна криза в Латинській Америці / О. Ковальова // Дослідження світової політики : зб. наук. пр. – 2003. – Вип. 22. – С. 205–220.
Ж69723

82. Ковальова О. І. Політична інтеграція в Латинській Америці: генеза, ключові характеристики, детермінанти кризових тенденцій : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.04 / О. І. Ковальова ; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2004. – 20 с.
РА329852

83. Ковальова О. І. Політична інтеграція в Латинській Америці: генеза, ключові характеристики, детермінанти кризових тенденцій : дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.04 / Ковальова Олександра Ігорівна ; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2004. – 218 арк.
ДС81905

84. Коломойцев В. Е. Альтернатива розрусі. Латиноамериканський інвестиційний досвід подолання глобальної фінансово-економічної кризи.

Перші успіхи України в залученні іноземних інвестицій / В. Е. Коломойцев. – К. : Молодь, 2000. – 407 с.

BC34764

85. Латинская Америка в контексте глобального финансово-экономического кризиса: круглый стол // Латинская Америка. – 2009. – № 5. – С. 4–26.

Ж62393

86. Романова З. Латинская Америка: трудный поиск своего пути / З. Романова // Вопр. экономики. – 2004. – № 1. – С. 107–118.

Ж26065

87. Шимкович В. Между худшим и катастрофическим: хроника аргентинского финансового кризиса / В. Шимкович // Банков. практика за рубежом. – 2002. – № 1. – С. 28–34.

Ж16956

Австралія і Океанія

88. Архипов В. Я. Мировой финансовый кризис и Австралия / В. Я. Архипов // Финансы. – 2009. – № 4. – С. 63–65.

Ж26602

89. Стефанчук Л. Г. Новая Зеландия в условиях мирового кризиса (Малая страна в глобализирующемся мире) / Л. Г. Стефанчук // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2010. – № 8. – С. 102–108.

Ж27472

Підп. до друку 11.03.2011.

Формат 60x84/16. Друк офс. Папір офс. Ум. друк. арк. 5,7.

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3